

ŠVIESA

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS, 1960

Turinys

Mūsų LLD ir pažangioji spauda	66
Ryto posmai. Eil. Alfonsas Maldonis	67
Ižymus svečias iš Tarybų Lietuvos	68
Tarybų Lietuva skaičių šviesoje. Ieva T. Mizarienė ..	69
Rudenėjant. Eil. Jonas Jakštas	71
Kur tikrasis humanizmas? J. Minkevičius	72
Kaip kunigai ruošėsi "šelpiti" revoliuciją. K. Petrikenė.	75
Kova su širdies ir kraujagyslių ligomis Prof. J. Kupčinskas	77
Tėviškė. Eil. Br. Mackevičius	80
V. Kapsuko pirmieji įspūdžiai Amerikoje.	81
Justo Paleckio eilėraščių rinkinėlis. Salielis	83
Šturminga diena. Eil. Jonas Juška	84
Osvencimas—nacių sukurtas pragaras. Rojus Mizara.	85
Senovės lietuvių fizinė kultūra. Vyt. Steponaitis ...	93
Kas praėjo jau nebeprisikartos. A. Venclova	94
Išradimų genijai. Pregresas.	96

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

NO. 4 Spalis-lapkritis-gruodis (October-Nov.-Dec.), 1960 Metai XXVII

Mūsų LLD ir pažangioji spauda

Apie mūsų Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos santykius su lietuvių pažangiąja spauda Filadelfijoje įvykusio suvažiavimo priimtoje rezoliucijoje skaitome:

“Mes labai dėkingi mūsų visai pažangiajai spaudai — ‘Laisvei’, ‘Vilniai’, ‘Liaudies balsui’ — už tokį nuoširdų parėmimą mūsų LLD veiklos. Be tokios paramos mūsų organizacija būtų pasmerkta merdėjimui. Todėl, iš savo pusės, mūsų veikėjai, kuopos, apskritys ir nariai visuomet aktyviškai remia tąją spaudą. Labai gražiai ir sėkmingai praėjo dienraščio ‘Vilnies’ 40 metų sukakties atžymėjimas (1959 m.). Šių metų pabaigoje ir pradžioje ateinančių metų laikraštis ‘Laisvė’ minės savo 50 metų sukaktį. Neabejojame, jog mūsų nariai ir kuopos aktyviškai parems ir šį jubiliejų”.

Tai ne tik gražaus sentimentu išreiškimas, bet ir senos tikrovės apibūdinimas. Mūsų LLD santykiai su lietuvių pažangiąja spauda visuomet nuo pat jos gimimo 1915 metais buvo draugiški ir konstruktyvūs. Nė kiek neperdedant galima sakyti, kad tik dėka tos nuoširdžios ir plačios kooperacijos tarpe mūsų organizacijos ir tos spaudos mes išugdėme tokią plačią, tokią masinę, kultūrinę organizaciją ir išvystėme tokią pastovią ir įtakingą spaudą. Kad ir šiandien, ar įmanomas būtų minėtų laik-

raščių pasilaikymas be Literatūros Draugijos kuopų ir veikėjų talkos? Neigi galima išivaizduoti Draugijos gyvenimas be ‘Laisvės’, ‘Vilnies’ ir ‘Liaudies balso’ rėmimo visų jos žygių ir užmojų.

Šios istorinės tiesos nė valandėlei negalima išleisti iš galvos, kalbant apie mūsų Draugijos veiklą bei ateitį ir mūsų pažangiosios spaudos pozicijų sustiprinimą Amerikos lietuvių visuomenėje. Šią tiesą tenka visuomet turėti galvoje ypač šiandien, kai senatvė, ligos ir mirtis taip smarkiai retina mūsų senosios lietuvių ateivijos gretas. Vis sunkiau darosi gauti naujų narių į Draugiją, nors jų dar galima gauti; vis sunkiau darosi gauti mūsų laikraščiams naujų skaitytojų, nors dar galima gauti. Vis didesnis ir būtinesnis darosi reikalas sukopti visas mūsų jėgas palaikymui Draugijos ir spaudos.

Šiuo tarpu visi trys minėti laikraščiai turi vėjus gavimui naujų skaitytojų ir finansiniam susistiprinimui. Džiugu, kad visi vajai gražiai prasidėjo. Šiuo tarpu ypač mūsų visų didžiausio dėmesio reikalingas ‘Laisvės’ jubiliejinis vėjus. Su nepaprastu entuziazmu laisviečiai visur traukiasi į savo laikraščio istorinio jubiliejaus atžymėjimą. Labai daug mūsų kuopų jau aktyviškai dalyvauja vajuje. Deja, toli gražu ne visos.

Daugelyje kolonijų darbuojasi tik pavieniai pasišventėliai. Kai kurios kuopos tebėra šio svarbaus vajaus neapsvarsčiusios. Na, o juk gavimas mūsų laikraščiams naujų skaitytojų, atnaujinimas išsibaigusiu prenumeratų, sukėlimas laikraščių pasilaikymui fondų kaip tik sudaro puikią progą stiprinti ir savo organizaciją. Tik labai retas mūsų pažangiosios spaudos skaitytojas dar nėra LLD narys. Beveik jau tokia taisyklė: užsirašęs pažangų laikraštį lietuvis susiranda kelius ir į LLD gretas. Taip pat beveik visuomet įstojęs į LLD mūsų tautietis patampa ir vieno kurio laikraščio skaitytojumi.

LLD vadovybė rimtai galvoja apie ateinančiais metais plačiausią vajú sustiprinimui savo organizacijos. Gerai būtų, kad visos kuopos apie tai irgi pagalvotų ir paplanuotų. Aišku, jog mūsų pažangiosios spaudos talka bus labai reikalinga. Nė valandėlei niekas neabejoja, jog tokia talka, plati, nuoširdi talka ateis, kaip visuomet ateidavo visuose mūsų organizacijos užmojuose.

Šie metai mūsų LLD yra nepaprasti metai — labai gausūs ir derlingi metai. Šiomet įvyko labai geras, konstruktyvus suvažiavimas. Nariai šiomet gavo net dvi labai rimtas knygas — J. Ragauskio "Mišios pasibaigė, eikite" ir R. Mizaros "Žvilgsnis į praeitį". "Šviesa" tapo dvigubai padidinta — vietoje 16 puslapių, turime 32 pusl. Tai labai gražus laimėjimas. Dėl Draugijos vajaus gauti naujų narių dirva gražiai paruošta, išpurenta. Baigdami šiuos derlingus metus, ruoškimės dar derlingesniems ateinantiems metams!

Jei pomirtiniame gyvenime yra pragaras, tai nuteistos jame sielos į dievą žiūri taip, kaip žemėje vergai žiūri į savo poną. Jei tik galėtų — užmuštų jį.

D. Didro

Dabar niekas netiki, kad pasaulis esą buvęs sutvertas 4004 metais prieš mūsų erą, bet visai neseniai toksai abejojimas buvo laikomas mirtina nuodėme.

B. Rasielis

Ryto posmai

Atsisėdu — popierių bijau paliesti
Lyg metalo baltą šerkšną per šalčius.
O aušra, dar vos pradėjus šviesti,
Sukinėjas palei langus ir medžius.

Po viduvasario nemiga sugrįžta.

Ima dainą budinti anksti.

Debesys lyg išnešiotą drobę plyšta,
Saulės pirštų vos tepaliesti.

Ir minutės daros vis brangesnės

Už anas dienas, metus anuos.

Šviežias oras, šviežias duonos kąsnis,
Liepsnos — ir žarijos pelenuos.

O, ir aš mokėjau viską dievint,

Aš glėbiais nešiau gyvenimą namo.

Iš visko liko man papievų

Išduobėtas kulkomis akmuo. . .

Atmintis išlaikė jį tik vieną,

širdį slegiantį visu svoriu.

Mano kaimo komunarų siena —

Kritusių bičiulių keturių. . .

Ir kiek daug jis polėkių sutramdė

Savo nebyliuotu sunkumu.

Nedažnai didžiuosies — kaip ir šiandien —

Aukštu savo mūzos skridimu.

O jai skrendant pažeme — vėl viksvos

Tarsi peiliai rėš, sparnus raižys.

Iškreipta burna vaidensis, riksmas,

Kraujo klanas, ašaros, tulžis.

Bet juk tai nutolo ir apaugo

žolėmis, paminklais, aukurais.

Gal aš savo atmintį tesaugau,

O ne tų, kuriems jau nebereiks

Nei garbės sargybų anei odžių?

Ir gyvi jie šiandien jau ne tu,

Kad kažkas tarp įprastinių žodžių

Neužmirš jų vardo pakartot.

Jau geriau kartoti: kelią tęsiam!

Ir gyvent lengviau, nei apie tai mąstyt.

Nebijokit, kritusieji! Esat

Jūs visi lig vieno pakeisti!

Mes tik jūs gyvais vadinti neatpratam,

Ir širdis virpės, ir tol nerims,

Kolei tūkstančių nepragyventų jūsų metų

Naujos kartos ligi vieno nepaims.

Alfonsas Maldonis

IŽYMUS SVEČIAS IŠ TARYBŲ LIETUVOS

Šiuo tarpu Jungtinėse Valstijose vieši **Eduardas Mieželaitis**, vienas įžymiausių Tarybų Lietuvos poetų, Rašytojų Sąjungos pirmininkas. Tai didžiai laukiamas svečias. Nemaža šio talentingo poeto eilėraščių yra tilpę "Šviesoje" bei pažangiųjų laikraščių skiltyse—"Laisvėje" ir "Vilnyje". Neparastai džiugu dabar su poetu asmeniškai susipažinti. Atvykęs jis bendroje tarybinių rašytojų delegacijoje,

Eduardas Mieželaitis

kuri susideda tik iš keturių asmenų. Tai didelė garbė ne tik mūsų gerbiamajam poetui, bet ir lietuvių tautai, nes juk jis šioje delegacijoje atstovauja visiems Lietuvos rašytojams. Tuo didžiuojasi Amerikos lietuviai. Didžiuojasi pripažinimu lietuvių tautai garbingos vietos didžioje tarybinių tautų šeimoje.

Poetas Eduardas Mieželaitis dar tik 41 metų vyras, o jau labai, labai didelį darbą atlikęs poezijos bare. Jis jau yra išleidęs apie septyniolika savo poezijos knygų. Ne-

žinia, ar randasi kitas lietuvių tautos poetas, to amžiaus sulaukęs, kuris savo kūrybiškumu ir darbingumu galėtų su juo susilyginti. Apie gerbiamojo svečio poetinės kūrybos tūrinį tuo tarpu galima tik tiek pasakyti, kad jis kuria Lietuvos ir visos žmonijos darbo liaudžiai. Jis yra jos sūnus tiek gyvenimu, tiek įsitikinimu. Visą savo didžiulį talentą jis pamatiniai aukoja tos liaudies poreikių ir troškimų išreiškimui, jos švietimui, rodymui jai kelio į naują, šviesų ir laimingą rytojų.

Nors, tiesa, mūsų svečias jau daug yra sukūręs, jau didelių ir didžiai prasmingų darbų nudirbęs lietuvių tautos poezijoje, jis, matyt, dar nė sapnuoti nesapnuoja apie kokį nors "poilsį". Poetas mojas naujiems darbams, naujiems užmojams. Trumpus bruožus apie savo gyvenimą ir kūrybą Eduardas baigia tokiomis kukliomis pastabomis:

"Tobulėja mūsų gyvenimas, tobulėja ir menas. Turime visą būrį gerų poetų, kurių kiekvienas savo nuosavu širdies ritmu ir savo balsu bando vystyti visų mūsų bendrą pokalbį su naujuoju skaitytoju. Bendrame mūsų poetų lyriniame pokalbyje aš taip pat lyg ir esu jau įpusėjęs sakyti savo žodį. Sunku pačiam, žinoma, spręsti, kaip šiuo metu šis žodis pasiekia savo tikslą. Metus žvilgsnį atgal į nueitą kelią, daug ką, atrodo, galima buvo padaryti ir geriau ir tobuliau. Būtų, žinoma, labai gerai dar labiau priartėti prie skaitytojo širdies ir ausies, kad lyrinis mudviejų pokalbis būtų betarpiškai nuoširdus, paprastas ir šiltas, kaip dviejų geriausių draugų. Norėtusi, kad tarpas, jeigu jis mane su skaitytoju dar skiria,—visai išnyktų. Ir norėtusi dar labiau šį pokalbį praturtinti visomis poezijos menui būdingomis ir būtinais reikalingomis priemonėmis. O tai, kas iki šiol mano padaryta, telieka tarsi pasiruošimas didesniai ir įdomesniai pokalbiui. Tai tiltas, permestas į ateitį".

Mielas sveti ir poete, kalbėk mums, dainuok mums, savo šaunia lyrika šildyk mūsų sielą. Sugrįžęs į Lietuvą nepamiršk ir

Tarybų Lietuva skaičių šviesoje

IEVA T. MIZARIENĖ

Nemažas skaičius JAV lietuvių šiais metais lankėsi savo gimtinėje. Sugrįžę, be vienos kitos išimties, visi džiaugiasi, kad jie savo gimtojoj šaly rado geriau negu tikėjo rasti. Žmonės gerai apsirengę, pavalgę, jau tiesiog jų nebegalima atskirti nuo atvykusių

Ieva Mizarienė

mūsų Amerikos ir joje šviesesnio ir gražesnio rytojaus dar vis tebelaukiančios nemažos lietuvių tautos dalelės. Jūsų ir visų Tarybų Lietuvos rašytojų ir darbuotojų didžiulės pastangos mūsų senąją tėvynę vis puošti ir puošti naujomis idėjomis, naujais laimėjimais mene, moksle, apšvietoje, literatūroje visuomet buvo ir visuomet pasiliks mums arti prie širdies.

“amerikonų”. Vieni turistai stebisi kultūros pažanga, kiti statyba, kiti fabrikų skaičiumi ir t.t.

Man viešint Lietuvoje, vis stovėjo mintyje tai, kaip mes, sugrįžę, galėsime geriausia supažindinti mūsų tautiečius su tuo dideliu progresu, kuris taip aiškiai matosi ten nuvykusiam turistui. Spėju, bus ne pro šalį pateikti ir statistinių duomenų, idant geriau suprastų žmogus, kuris neturėjo progos pamatyti Tarybų Lietuvos, kas iki šiol ten nuveikta ir ką mano Lietuva pasiekti iki 1965 metų, tai yra iki užsibrėžto septynmečio plano pabaigos.

Pirmiausia kiekvienam pravartu žinoti, kad dabartiniu laiku Lietuvoje yra 79.3 procento lietuvių, 8.5 proc. rusų, 8.5 proc. lenkų, 1.1 proc. baltarusių, .9 proc. žydų, o atlikusius 1.7 proc. sudaro įvairios kitos tautos. Visokių Lietuvos priešų kalbos, būk Lietuvoje nėra lietuviybės — šmeižtas.

Pasižiūrėkime į šias skaitlines: iš viso 1959 metais įvairiais pavadinimais (spaudos vienetų) knygų išleista 2,137, kurių tarpe 1,693 buvo lietuvių kalba, kuomet 1940 metais buvo išleista tik 387, jų tarpe 336 lietuvių kalba. Įvairių žurnalų dabartiniu laiku leidžiama 71, kurių tarpe yra 60 lietuvių kalba. 1946 metais tik 6 žurnalai tebuvo leidžiami lietuvių kalba, o iš viso jų buvo Lietuvoje 8.

Aukštųjų mokyklų yra 12, tai yra mokyklos, į kurias gali įstoti tik gimnazijas baigę žmonės. Technikumų ir kitų specialiųjų vidurinių mokyklų dabar yra 72, o 1940 metais buvo 24. Viso mokyklų Lietuvoje yra 3,968, o 1940 metais jų tebuvo 2,829. Šiame skaičiuje dar neįeina darbo jaunimo, kaimo jaunimo ir suaugusiųjų mokyklos, kurių randasi dabartiniu laiku 216.

Lietuvos supramoninimas

JAV lietuviai, kurie atvyko didžiumoje prieš pirmąjį pasaulinį karą, o taip pat ir tie, kurie išvyko iš buržuazinės Lietuvos po

pirmojo karo, žino Lietuvą tik kaip agrikultūros šalį. O dabar, po 20 metų, Lietuva štai ką gali statistiniai parodyti pramonės srityje: darbininkų klasė išaugo tris kartus didesnė negu buvo prieš 20 metų, taip pat per tą laiką pastatytos 102 stambios pramonės įmonės. 1958-1959 metais Lietuvos pramonė jau davė per pusantro mėnesio tiek produkcijos, kiek prieš karą duodavo per visus metus.

Užbrėžtas tikslas, kad iki 1965 metų Lietuvoje būtų pastatyta 70 naujų įmonių — reiškia, pradedant su 1958 metais, veik kiekvieną mėnesį bus pastatyta nauja įmonė. Iki 1965 metų Lietuvoje pramonė duos kas 20 dienų tiek produkcijos, kiek Lietuva davė per visus 1940 metus.

Buržuazinėje Lietuvoje buvo kalbėta apie Nemuno pajungimą elektrai gaminti, bet nieko nebuvo veikama iki tarybinių laikų. Buržuazijos laikais lietuviai galėjo tik sapnuoti apie tokius projektus, bet reikėjo sulaukti tarybinių laikų, kad tai įvykdyti.

Mes matėme Kėdainiuose statomą superfosfato fabriką, kur bus gaminama daug mineralinių trąšų ir sieros druskų bei rūgščių. Bus statoma Lietuvoje acetatinio šilko fabrikas, kuris bus vienas iš didžiausių Tarybų Sąjungoje, kur bus gaminama dirbtinė medžiaga, kaip tai dirbtinis šilkas, dirbtinė oda, nylono audiniai, celiuliodas, filmoms juostos ir tt.

1965 metais numatyta Lietuvoje pagaminti daugiau dviračių negu Italijoje.

Klaipėdos žvejyba šuoliais eina pirmyn — ten statomi laivai, sukurta žuvies perdirbimo pramonė. Prieš 15 metų ten žvejyba vertėsi tik pavieniai žvejai, o dabar plaukioja galingas žvejybos laivynas. Iki 1965 metų Lietuvos žvejai sugaus 1.7 karto daugiau tonų žuvies negu 1958 metais buvo sugauta. O 1959 metais jau buvo sugauta 87.2 karto daugiau žuvies negu 1940 metais.

Lietuvoje gaminti baldai susilaukė didelio susidomėjimo visoje Tarybų Sąjungoje. Mums teko matyti šiuos baldus ne tik krautuvėse, bet ir namuose. Galima drąsiai sakyti, kad jie nei kiek neprastesni už baldus, kuriuos darbininkai turi JAV. 1945 metais buvo išleista kėdžių ir fotelių tik 8,000, o

1959 metais jau pagaminta 300,000. Tokiu pat mastu maždaug ir visa baldų išdirbystė auga.

1958 metais Bruselio, Belgijoje, parodoje Kauno "Drobės" gaminių dirbtuvė gavo medalį už kostiumų ir paltų audinius. Taipgi aukso medalis buvo paskirtas Kauno "Giedrio" kailių fabrikui. O šiaulių "Verpsto" trikotažo fabriko gaminiai laimėjo bronzos medalį.

Naujas kaimas

Caristinės ir vėliau buržuazinės Lietuvos laikais žmonės vyko iš Lietuvos todėl, kad negalėjo pragyventi — išsimaitinti. O dabar matome visai ką kitą — matome, kad Lietuvos žemė gali išmaitinti daugiau gyventojų, kad lietuviai gali gyventi laimingai ir pasiturinčiai savo gimtinėje. Smetonos laikais, kasmet iš varžytinių buvo parduodama nuo 700 iki 1,200 valstiečių ūkių. Buržuazija gyrėsi, kad eksportuoja sviestą, bet nutylėjo, kad žmonės, kurie sudarė tas galimybes eksportuoti sviestą, patys jo nevalgė, maitinosi išrūgomis. Mums, tūristams, teko lankytis kolūkiuose ir kaimuose pas gimines ir draugus, ir matėme kaip gyvena valstiečiai dabar. Mėsa, sviestas, pienas, daržovės, kasdieninis maistas, o ne tik didelių iškilmių proga pasmaguriavimas.

Lietuvoje dabar yra 200 stambių valstybinių žemės ūkio įmonių — tarybinių ūkių. Kolūkių randasi apie 2,000. Buržuazijos laikais iš viso buvo 200 agronomų su aukštuoju mokslu ir 760 su viduriniu bei nepilnu išsilavinimu. Dabartiniu laiku, kasmet yra išleidžiama 500 specialistų tik iš naujai įsteigtų 10 technikumų įvairiuose rajonuose. Iš aukštųjų mokyklų žemės ūkio specialistų išleista 1959 metais 621, o iš kitų specialiųjų vidurinių mokyklų 1,556. Štai kas parodo, kaip skiriasi žemės ūkio priežiūra dabar nuo buržuazinių laikų.

Žemės našumo pakėlimas vykdomas sparčiai. Praėjusiais metais Vytautas Vazalinskas, Lietuvos žemės ūkio ministras, viešėdamas New Yorke, kalbėjo mums apie nusausinimą pelkių. Tik nuvykę į Lietuvą galėjome pilnai suprasti, koks milžiniškas darbas atliekamas toje srityje. Nuo 1951 iki 1958 metų nusausinta 289,000 hektarų,

o per septynmetį, nuo 1958 iki 1965, numatoma nusausti apie 850,000 hektarų. Tai taip gerinama Lietuvos žemė, taip įvykinama faktais valstiečio svajonė turėti derlingus laukus.

Keliai asfaltuojami. Sunkvežimių ir lengvųjų mašinų vis daugiau ir daugiau. Dabar kasmet gaunama šešis kartus daugiau sunkvežimių negu jų iš viso turėjo buržuazinė Lietuva. Buržuazinėje Lietuvoje buvo 40 kilometrų asfaltuoto kelio, 1958 metais jau buvo 1,900, o iki 1965 metų numatoma turėti 4,100 kilometrų. 1937 metais Lietuvoje buvo 434 traktoriai ir 730 sunkvežimių. 1958 metais jau buvo 25,000 traktorių ir 10,000 sunkvežimių. Ar reikia daugiau komentarų?

Lietuva per 20 metų išaugo į pavyzdiną kultūringą kraštą. Šis faktas metas į akis tūristui daugiau negu kas kitas, ir štai kodėl: 1959 metais buvo 1,655 kaimo klubai-skaityklos, 623 kultūros namai. Kino namų radosi 707, o statoma 50 naujų, kur galės žiūrėti 19,000 žiūrovų. Dabartiniu laiku yra 10 teatrų, o 1939 metais buvo 3. Savi-veiklos ratelių yra virš 10,000, kuriuose dalyvauja 150,000 žmonių.

Pradinėse mokyklose dabartiniu laiku mokosi šešis kartus daugiau vaikučių negu 1939 metais, o vidurinėse mokyklose septynis kartus daugiau.

Tarybinėje santvarkoje tas pasakymas, kad žmogus yra brangiausias turtas, tikrai metas į akį. Sveikata žmogaus ne tik nepamamai prižiūrima, bet ir saugojama. Jau dabar Lietuvoje gydytojų randasi daugiau, proporcingai skaitant pagal gyventojų skaičių, negu Švedijoje, Anglijoje ir kitose šalyse, o iki septynmečio pabaigos numatoma turėti vieną gydytoją ant 485 gyventojų — arba iš viso 5,800 gydytojų. 1959 metais gydytojų (neįskaitant dantų gydytojų) buvo 4,577, o 1940 metais jų buvo tik 1,971. Gydytojų įstaigų pabaigoje 1959 metų buvo 301, palyginus su 77—1940 metais. Sanatorijų ir poilsio namų buvo 39 pabaigoje 1959 metų, o 1945 metais tik 4.

1958 metais 92,000 gyventojų gavo pensijas, gi Smetonos laikais, 1939 metais, tik 6,000, ir tai daugiausia valdininkai.

Matėme keletą senelių namų. Švara, užlaikymas pavyzdingiausias. Numatoma iki 1965 metų pastatyti daug specializuotų invalidams ir seneliams namų, kuriuose vietų padaugės iki 5,500.

Namų statybą matėme visuose miestuose. Ji didelė, tačiau butų miestuose dar vis trūksta. Greit auga pramonė, miestai plečiasi, smarkiai daugėjant gyventojais, tai sunku spėti aprūpinti liaudį visais reikmenimis. Vieną dalyką kiekvienas ten pabuvojęs gerai suprato: su kiekviena diena Tarybų Lietuva sparčiai žengia pirmyn į šviesesnę, gražesnę rytojų.

Jonas Jakštas

Rudenėjant

Geltonas vėliavas

Klevai iškėlė.

Ir saulė jau neišpina kasų,

Ir debesys nebemeta šešėlių,

Tik sunkiai drykso

Virš miškų tamsių.

O vakarai drungnėja ir drungnėja —

Tokie ilgi,

Pilni garsų gūdžių.

Per visą naktį

Stūgaujantis vėjas

Miglotą lietų

Krečia nuo žvaigždžių.

Diena nubunda nuo šalnų sustingus —

Balokšniai telkšo

Ant kelių tylių,

Drėgmės pritvinę,

Styro medžiai tingūs,

Šlapia migla —

Ant pievų, pabalių.

Bet kokį linksmą triukšmą

Upės kelia!

Ir kriaušė džiaugias —

Nuimta našta.

Ir žybčioja

Eglišakių ugnelė,

Žvaigždžių lietaus

Per naktį įpūsta...

Kur tikrasis humanizmas?

J. MINKEVIČIUS

Humanizmas (lot. humanitas — žmoniškumas) reiškia tokias pažiūras bei idėjas, kuriose iškeliamas žmogaus orumas, ugdomos aukštos moralinės savybės, skiepijama pagarba žmogaus asmenybei.

Aukštomis humanizmo idėjomis yra persunkti geriausių rašytojų bei menininkų kūriniai. Pavyzdys — Maksimo Gorkio kūryba. Jos būdingas bruožas — galingas optimizmas, tikėjimas neišsemiamomis kūrybinėmis žmogaus, liaudies jėgomis.

Marksas ir Engelsas pirmieji žmonijos istorijoje moksliskai pagrindė realius kelius tikrajam humanizmui įgyvendinti. Žmogaus asmenybės laisvinimą, jos išvystymą ir visokeriopą tobulėjimą jie rišo su darbininkų klasės išsivadavimu iš socialinės eksploatacijos, su naujos, komunistinės formacijos sukūrimu.

Didžiųjų socializmo stovyklos laimėjimų ir visų pažangiųjų jėgų augimo akivaizdoje imperializmo ideologai ir gynėjai demagogiškai mėgina žvėriškąjį imperializmo veidą maskuoti humaniškumo, demokratijos, laisvės ir panašiomis sąvokomis. Šioje demagogijoje didžiausias imperializmo talkininkas — bažnyčia.

Imperializmas savo prigimtimi yra antihumaniškas. Darbo žmonių socialinis pavergimas, esant privačiai gamybos priemonių nuosavybei, virsta ištisų nacijų ir kontinentų pavergimu, viešpataujant galingoms kapitalistinėms monopolijoms, militarizmui bei kariniams blokams. Grobuoniški karai, nedarbas, politinė reakcija, buržuazinės kultūros išsigimimas — visa tai nesuderinama su humanizmu. Šitų reiškinių negalima pašalinti be ryžtingų socialinių pertvarkymų. Bažnyčia gi — didžiausias revoliucinių priemonių priešas. Leonas XIII enciklikoje "Rerum novarum" taip išdėstė socialinius katalikybės principus: "Visų pirma reikia pripažinti, jog žmogus privalo nešti savo našta", nes "niekados nepasibaigs vargai žemėje, kadangi sunkūs ir kartūs yra nuodėmės vai-

siai, kurie turi persekioti žmogų iki jo gyvenimo pabaigos". Bažnytinė logika tokia: norint palaikyti engiamų darbo žmonių tikėjamą fantastiniu dangaus rojumi, reikia juos atitraukti nuo kovos už rojų žemėje.

Tikrieji humanistai kovoja už taiką, o klerikaliniai reakcionieriai tai skaito komunizmu ir smerkia. Vakarų Vokietijos klerikalinis ideologas E. Veltis savo veikale "Socialinis katekizmas" teigia, kad kova už taiką esanti beprasmiška, nes karų priežastys glūdinčios... "pirmapradėje nuodėmėje" (mitas apie Adomą ir Ievą).

Imperializmas ir bažnyčia

Bažnyčia pateisina antihumanišką imperializmo kolonijinę politiką. Vatikanas pats jau 500 m. yra aktyviausias kolonijizmo dalyvis. Dabar, griūnant kolonijizmo sistemai, katalikų bažnyčia laviruoja. Ji stengiasi apginti tą "civilizaciją", kurią Vakarų grobikai praktikavo kolonijų atžvilgiu; kartu ji mėgina prisitaikyti prie nacionalinio išsivadavimo judėjimo, kad neprarastų čia savo įtakos. Tuo tikslu 1957 m. Pijus XII išleido specialią encikliką "Fidei donum", kurioje pagrindžia naują misionierišką (kolonizatorišką) veiklos taktiką. Popiežius kreipėsi į kovojančius dėl nacionalinės laisvės afrikiečius, kviesdamas juos "pripažinti Europos nuopelnus Afrikos progrose ir per aklą nacionalizmą neįpulti į chaosą". Kokia šventiviška veidmainystė akivaizdoje tokių faktų, kaip katalikiškųjų prancūzų kolonizatorių karas prieš Alžyro liaudį, kaip kruvinas anglų ir belgų krikščioniškųjų imperialistų susidorojimas su laisvės kovotojais Pietų Afrikos Sąjungoje ir Konge. Vatikanas perspėja dėl kovojančių prieš kolonijizmą jėgą nacionalizmo pavojaus, bet tuo metu jis globoja visas buržuazinių nacionalistų atplaišas, įvairių kraštų liaudies nublokštas nuo savo sveiko nacionalinio organizmo, o taip pat mėgina spekuliuoti nacionaliniais žmonių jausmais. Norėdamas sustiprinti Vatikano

įtaką Lotynų Amerikoje, kur slypi gigantiškos kovos prieš JAV imperializmą jėgos, popiežius Jonas XXIII neseniai paskyrė kardinolus Meksikai ir Urugvajui.

Katalikiškieji kolonializmo šventintojai labiausiai bijo revoliucinio proletariato augimo nacionalinio išsivadavimo judėjimo rajonuose. Štai, Vatikano spauda (pvz., „Civiltà cattolica“) kelia aliarmą dėl to, kad dabar arabų šalyse „industrializacijos procesas veda į formavimąsi proletariato, kuris, matomai, greitai pasitrauks nuo islamo ir pasidarys dar labiau prieinamas tarybinei propagandai“.

„Krikščioniškasis humanizmas“ yra giliai priešiškas tikrajam žmoniškumui. Kada kalbama apie humanizmą, tai jam suteikiamas prasmingas turinys: žmogaus galios padidinimas gaivališkų gamtos ir visuomenės jėgų atžvilgiu, eksploatacijos panaikinimas ir socialinės bei rasinės lygybės įgyvendinimas, politinės laisvės užtikrinimas, materialinės bei kultūrinės žmonių gerovės pakėlimas, harmoningas asmenybės išsivystymas.

Komunizmas ir socializmas

Mūsų laikais geriausios humanizmo idėjos yra neatskiriamos nuo socializmo. Socialistinėse šalyse įgyvendinami pagrindiniai humanizmo principai. Visų pirma, tai darbo išvadavimas, panaikinant kapitalistinę eksploataciją, asmenybės išvadavimas nuo visų ekonominio, politinio ir dvasinio pavergimo formų. Tai tokios visuomenės santvarkos sukūrimas, kurioje būtų užtikrintas visapusiškas asmenybės išsivystymas, žmonių santykių pagrindimas kolektyvizmu ir giliu asmenybės orumo gerbimu, nacių lygiateisiškumo įgyvendinimas. Tai vis didesnis ir platesnis gamtos jėgų ir Visatos įvaldymas, panaudojant visą žmogaus intelekto jėgą objektyvių dėsnių pažinime ir jų praktiškame pritaikyme. Tai kova už taiką visame pasaulyje.

Tik socializmo sąlygomis milijonai buvusių užguitų žmonių pakilo į laisvą, prasmingą gyvenimą, pagrįstą kūrybiniu darbu visos visuomenės labui. Ištiesos nacijos gyvena klestintį ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, pagrįstą gaiviomis tautų draugystės ir inter-

nacionalizmo idėjomis. Kokios erdvės atsivėrė žmogaus intelektui mokslo platybėse! Neatsitiktinai Tarybų Sąjunga pirmauja atominės energijos taikiamame panaudojime, kosmoso tyrime ir kitose srityse. Koks asmenybės dvasinio gyvenimo, žmogaus emocijų praturtėjimas, esant laisvam darbui, aukštai materialiniai ir dvasinei kultūrai, naujai dorovei! Kas gali būti gražesnio ir kilnesnio socialiniame žmogaus gyvenime už tą sąjūdį, kuris dabar vyksta mūsų šalyje devizu „Mokytiis dirbti ir gyventi komunistiškai!“ O nenuilstamos Tarybinės Vyriausybės pastangos, siekiant pašalinti karą iš tarptautinių santykių praktikos! Kuri kita partija, kuri vyriausybė, išskyrus komunistų partijas ir socialistinių šalių vyriausybes, gali pasididžiuoti tokio humanizmu? „Komunistinė ideologija, — pabrėžė N. Chruščiovas, — tai labiausiai humaniška ideologija pasaulyje. Mes esame tos nuomonės, jog nieko nėra brangesnio už žmogų, ir todėl mes nepagalėsime jokių pastangų, kad nukreiptume nuo žmonijos naujų pasaulinių skerdynių pavojų“.

Kur tas artimo meilės principas?

Ką mums gali prieš pastatyti „krikščioniškasis humanizmas“? Jame yra eilė postulatų, kurie skelbia žmoniškumo principus. Jie yra gerai žinomi. Bet kokia iš jų nauda, jeigu jie galioja tik religiniuose pamoksluose? Kodėl neįgyvendinamas evangeliškas „artimo meilės“ principas ten, kur žmonių moralinius santykius sakosi reguliuojanti bažnyčia? Juk ji turi progos pasireikšti ten, kur katalikiškos partijos yra valdančiosios — Italijoje, Portugalijoje, Vakarų Vokietijoje ir kai kuriuose kituose kraštuose. Bet bažnyčia per savo partijas ten vykdo kapitalistinę politiką. Ne prasimanytas Kristaus mokslas, ne tariamas bažnyčios šventumas ir mistiška dieviškoji apvaizda nukreipia klerikaliųjų politikų ir ideologų veiklą, bet visą bažnyčios ir jos tarnų poziciją nulemia visiškai realūs veiksniai — klasių kovos dialektika. Klasių kovoje bažnyčia ir religija yra darbo žmonių pavergėjų pusėje. Kaip besistengtų kulto tarnai pavaizduoti bažnyčią antiklasiniu ir nepolitiniu institutu, bū-

dingiausias šiuolaikinės katalikybės bruožas yra religijos panaudojimas reakciniams politiniams tikslams. Tai yra objektyvus faktas, nors subjektyviai dvasiškijos tarpe būna atskirų, politiniu atžvilgiu pažangių, veikėjų. o tikinčiųjų masė paprastai padorūs žmonės.

Šiuolaikiniame klasių kovos etape, kapitalizmo ir socializmo sistemų lenktyniavime katalikiškasis klerikalizmas užima kraštutines antikomunizmo pozicijas. Visas triukšmas, kurį jis kelia, skelbdamas apie šiuolaikinio pasaulio dehumanizaciją, apie jo dvasinę krizę, yra ne kas kita, kaip šermenys avansu nueinančiam nuo istorinės arenos kapitalizmui. Klerikalų skelbiamas aliarmas — tai viso išnaudotojiško pasaulio pesimizmo ir baimės išraiška kapitalizmo neišvengiamos pražūties ir socializmo triumfo akivaizdoje. O ten, kur kvepia mirtimi, darbuojasi sielų į "anapus" siuntėjai. Štai vienas toks mirties kranklys, buvęs lietuviškos politinės katalikybės veikėjas M. Krupavičius rašo amerikiniame klerikalų laikraštyje: "Šiandien pasaulis atsistojo gal didžiausios katastrofos akivaizdoje, nes jis yra visiškos apostazijos nuo Dievo, kuri atitraukia nuo Jo ištisas tautas ir kontinentus, būklėje. Įvairiais amžiais turėjome chizmų, herezijų, kartais net didelių, bet jos buvo apręžto charakterio, buvo regionalinės... Tačiau šiandieninė materialistinio ateizmo srovė yra kažkas daugiau, negu visos praeities herezijos, nes ji tapo lyg tų visų herezijų galutinė sintezė. Pijaus XII teigimu, daugiau kaip visos žmonijos trečdalis atsidūrė šiandieninio materialistinio ateizmo orbitoje... Apostazijos pavojus yra ne tik Rytų išimtinė nuosavybė. Ir Vakarai turi pakankamai jos šalininkų, dažnai net katalikybės skraiste prisidengusių". Mes nieko neturime prieš tokį gana realų "materialistinio ateizmo" įvertinimą, bet prie ko čia dabar "pasaulio katastrofa?" Jeigu pažangiosios pasaulio jėgos nutrenkia atgyvenusias reakcines jėgas, tai dėl to juk žmonijos organizmui sveikiau.

Austrijos katalikų socialogas Mesneris savo storoje knygoje "Socialinis klausimas" irgi nerimauja dėl kapitalistinio pasaulio perspektyvų: "Didžiausias pavojus vakarų

kultūrai grėsia ne iš išorės... Ji pati savyje neša savo stipriausius priešus... Jie slypi inteligentijoje ir liaudies masėse". Matyt, Mesneris suvokia, kad nieku nepagrįsta yra marksizmo priešų išgalvota koncepcija, esą galima revoliuciją į kitą kraštą "įvežti"; jis netiki plepalams apie "paslaptinę Maskvos rankos veiklą" taip vadinamajame "laisvajame pasaulyje". Bet Mesneris, propaguodamas savo "krikščioniškąjį humanizmą", pastato buržuazinių kraštų pažangiąją inteligentiją ir liaudies mases už humanizmo ribų dėl to, kad jos yra ateizmo skelbėjai arba bent tikiybinio indiferentizmo nešėjai.

Paprastai religija parazituoja biologinės mirties akivaizdoje. Bet didžiųjų socialinių perversmų atvejais, kada miršta ištisos klasės, kada naikinamos žlungančios reakcinės santvarkos, religija parazituoja ir socialoginėje mirtyje. Žūstančios socialinės jėgos sudaro psichologinę baimės atmosferą, kuri labai palanki bažnyčios veiklai. Teisingai rašė šiuo klausimu garsus prancūzų filosofas Holbachas: "Baimė — bet kokios aukštos išminties pradžia... Bailiai — patys naudingiausi bažnyčiai žmonės; jeigu žmonija staiga pasidarytų didvyriška, dvasininkiją apimtų visiška neviltis".

Popiežius juos laimino

"Krikščioniškojo humanizmo" sąskaitoje per daug yra faktų, kurie nieko bendra neturi su paprasčiausiu žmoniškumu. Popiežius Pijus XII laimino didžiausius žmonijos kraugerius Hitlerį ir Musolinį. Katalikų partijos lyderis kancleris Adenaueris grasina Europos tautoms "kryžiaus karu", nors jo auka būtų, sakysim, lenkų tauta, kurios dauguma — katalikai. Amerikietiškieji herteriai ir eisenhaueriai tebetėsia "šaltojo karo" ir karinių provokacijų politiką, kalbėdami apie "krikščioniškąjį humanizmą". Vatikanas persekioja pačios katalikų bažnyčios kulto tarnus, kurie išdrįsta nepaklusti jo reakcinei politinei linijai. Bažnytiniai vadovai su-trukdė kanauninkui Kirui susitikt Dižone su TSRS Ministrų Tarybos pirmininku N. Chruščiovu. Matyt, tai nesiderina su "krikščioniškuoju humanizmu". Bet už tai su tuo "humanizmu" derinasi Vakarų Vokietijos

Kaip kunigai ruošėsi “šelpti” revoliuciją

K. PETRIKIENĖ

Rusijos Revoliucija 1905 m. giliai palietė ir Lietuvą. Beveik spontaniškai revoliucinis judėjimas reiškėsi visoje šalyje. Carizmo spauda slėgė liaudį visu jai sugalvotu žiaurumu. Todėl nebuvo Lietuvoje to kampelio, išskyrus kunigiją ir turtinguosius, kur liaudis būtų bent kiek parodžiusi simpatijos caro valdžiai. Visokie mokesčiai ir karinė tarnyba slėgė šalies gyventojus, tad nestebėtina, kad be jokios agitacijos visur reiškėsi balsai—“šalin caras ir jo valdžia”!

Greitai prisipildė kalėjimai. Kankinimams, žudynėms nebuvo ribų.

Į caro karinę tarnybą Lietuvos liaudis visuomet žiūrėjo kaip į pabaisą. Kožnas jaunuolis ieškojo būdų kaip išsigelbėti nuo tos nelaimės. Lengviausia išeitis buvo, tai slapčiomis išvykti į Ameriką. Dar pirm 1905 m. revoliucijos emigracija jau buvo didelė. Laike revoliucijos ir revoliuciją pralaimėjus, kožnas, kiek nors reiškęs revoliucijai simpatijos arba streiko dalyvis, gyvas ties išgelbėjimui, turėjo pasišalinti.

Iki 1906 m. sunku rasti tikslus duomenis, kiek lietuvių per metus atvykdavo. Kita,

daugelis užsirašydavo rusais. Nuo birželio 1906 iki birželio 1907 m. iš Lietuvos atvyko 25,884 žmonės—18,716 vyrų ir 7,168 moterys. Sprendžiama, kad turėjo būti virš 30,000.

Mokančių skaityti ir rašyti 1,017. Amžius—vaikų iki 14 m. 1,563, nuo 14 iki 44—23,928, virš 45 m. 393. Vyko bernai, dar-

K. Petrikiene

katalikybės autoritetų pasisakymai už atominį karą.

“Krikščioniškojo humanizmo” esmę sudaro siekimas suluošinti žmogų dvasiniai, palaužti jo protą ir jausmų jėgą, uždėti jam dvasinį bažnytinės diktatūros apinasrį. Šituo atžvilgiu K. Marksas yra pabrėžęs, jog “realus humanizmas neturi didesnio priešo už spiritualizmą...” Geriausieji žmonijos atstovai atidavė visas savo jėgas kovai su humanizmo priešais, už tikrojo humanizmo idėjas. Čia jie patyrė savo humanišką laimę. K. Marksas, paklaustas, kame jo laimė, atsakė: “Kovoje”. Kovoje už socialistinio humanizmo triumfą! Mūsų laimė yra gyventi leninizmo epochoje, naudotis socialistinio humanizmo vaisiais ir kovoti už jo visišką triumfą. Štai kur tikrasis humanizmas.

bininkai, tarnaitės ir 78 ūkininkai. Kiekvienam tūkstančiui paprastų darbininkų buvo 6 inteligentai. Kunigai priskaityti prie inteligentų. Tai tik vienerių metų skaičiai.

Iš gimtosios šalies Amerikos lietuvius kankino baisios žinios. Caro valdžia puolė liaudies pasipriešinimą negirdėtu žiaurumu. Revoliucijos nešėjams materialė pagalba skubiai buvo reikalinga. Prasidėjo aukų rinkimai. Kunigai, žinodami emigrantų kultūrinį lygį, mojosi išnaudoti revoliucijos šalpą saviems tikslams. Klerikalų laikraštyje “Žvaigždė” tilpo toks pranešimas:

“Kun. Žilinsko užmanytašai pirmas lietuvių politiškas Seimas, Philadelphijoje, įvyks 22 d. vas., 1906 m. Seimas laikys savo sesijas svetainėje — Continental Hotel. Vakare prasidės didelis susirinkimas. Bus orkestras, dainavimų, deklamacijų ir kalbų. Kalbėtoju bus kun. Žilinskas, iš Bostono. Mielai kviečiame tautiečius ir visus dalyvauti tame seime ir apvaikščiojime dėl naudos kovojančių už laisvę Lietuvoje.”

Seime atstovais galėjo būti tiktai turintieji mandatus. Į seimo rengėjų atsišaukimą “Kova” reagavo sekamai:

“Atvažiuojančiuosius į Philadelphijos, kun. Žilinsko užmanyta suvažiavimą, šiuomi prašome, kurie galės, pribūti iš vakaro ‘Kovos’ redakcijon. Kurie važiuos iš ryto, tuos meldžiame pasistengti būti ‘K.’ red. ne vėliau 6-tos val. ryte. Yra didelės svarbos reikalas.

“Kurie negalės pribūti, meldžiam parašyti savo reikalavimus į ‘K.’ red., o iš čion bus perduota seimui. Kitaip ten nežinoma nei kur rašyti, nes rengėjai nepaskelbė” (“Kova” 1906 m. vas. 16 d.)

Suvažiavo 250 su mandatais atstovų. Seimas prasidėjo gan triukšmingai. Pirmininku, dauguma balsų, išrinktas Juozas Šukys. Lengvai galima įsivaizduoti, koks smūgis krito seimo rengėjams.

Antroje seimo sesijoje, baigus skaityti mandatus ir sveikinimus, susirinkimo vedėjas J. Šukys pareikalavo nuo seimo rengėjų programos, sulyg kuria būtų vedamas susirinkimas. Pasirodė, kad rengėjai—kun. Žilinskas, kun. Kaulakis ir Dr. J. Šliupas—programos visai neturėjo. Vieton programos, Šliupas pasiūlė perskaityti savo sutaisytą rezoliuciją. Rezoliucijoje siūlė siųsti prašymus ministerijoms ir diplomatiniais keliais prašyti Lietuvai palengvinimų. Pažangieji atstovai siūlė, kad rezoliucija būtų svarstoma atskirais punktais. Taipgi pažangieji siūlė, kad seimas išrinktų revoliucijos šelpimui komitetą. Dr. J. Šliupas pareiškė, kad Lietuvoje jokios revoliucijos nebuvo ir nėra.

Atsistojęs “Lietuvos” red. J. Šernas pasakė: “Lietuvoje yra revoliucija, to niekas

negali užginčyti.” Šernas reikalavo, kad tai būtų įdėta į rezoliuciją.

Seimo rengėjai, matydami, kad jų pasimėjimams nevyks, spėka, su policijos pagalba, ėmė šalinti iš svetainės jiems nepageidaujamus asmenis. Likusieji neva išrinko komitetą suėmimui revoliucijai aukų, su pirm. kun. Pėža.

Kitas pasimėjimas

Sąmoningi darbininkai ir pažangi inteligentija kuone visame pasaulyje minėjo kruvinąjį nedėdienį, sausio 9 (22) 1905 m. Matant darbininkų solidarumą, bandė pasinaudoti ir kai kurie lietuviai klebonai.

Brockton, Mass., sausio 22 d. vyko susirinkimas, atminčiai “Kruvinojo Nedėdienio”. Kun. Pėža atidarė susirinkimą ir pats visą vakarą kalbėjo. Kalbos išvada buvo, kad kiekvienas atiduotų šv. Kazimiero dienos, kovo 4, uždarbį, dėl Lietuvos revoliucijos. Visi pažadėjo. Susirinkimas vyko parapijos svetainėje. V. K. pasiprašė balso. Nors labai nenoriai, klebonas leido jam pakalbėti. Kaip tik prasitarė, kad reikalinga išrinkti vietinis revoliucijos rėmimui komitetas, kun. Pėža šoko, kad jokio komiteto nereikia, ir uždarė susirinkimą.

Nepaisant, kaip lietuviai reacionieriai trukdė Lietuvos revoliucijos šelpimą, draugijos ir pavieniai žmonės aukėjo. Brooklyne šv. Kazimiero D-tė aukėjo \$50, šv. Jurgio D-tė \$50. Aukėjo ir kitos. Lietuvos, kartu ir visos Rusijos šelpimas, ėjo per L. Soc. Sąjungą. Šelpimo komiteto pirmininku buvo brangios atminties Juozas Šukys

Tarpe Amerikos pažangių lietuvių nebuvo prasilavinusių agitatorių plačiau pravesiti aukų rinkimą. Lietuvos Soc. Partija atsiuntė į Ameriką A. Laucevičių-Vargšą, Kišoną ir A. Baranauską-Eidukevičių. Tie trys kovotojai sunkiai dirbo, važinėdami po kolonijas.

Nudžiugo amerikiečiai, kada atvyko didelis revoliucionierius A. M-das, galys sakyti prakalbas rusų ir lietuvių kalbomis. Bet... greit to rev. plunksnos nubluko. Jis reikalavo patsai vienas tvarkyti surinktas aukas ir pinigus siųsti tiktai jo nurodytiems asmenims. Komitetas nesutiko.

Kova su širdies ir kraujagyslių ligomis

Prof. J. KUPČINSKAS

Širdies susirgimai, dėl kurių nemaža žmonių miršta ir neretai lieka invalidais, visą laiką buvo medicinos dėmesio centre. Tolibinant gydymo metodus, žymių laimėjimų pasiekė chirurgija. Dar ne taip seniai kai kurie žymūs chirurgai tvirtino, kad progresuos plaučių, smegenų ir visų kitų organų operacinis gydymas, bet niekuomet chirurgo peilis nepalies širdies. Tačiau po kelių metų neteko pagrindo bet koks skepticizmas ir neliko tokių organų, kurių gydimui negalėtų būti pritaikytas chirurginis metodas.

Chirurginis gydymas smarkiai pažengė į priekį radus priemones operacijos metu išjungti širdies darbą. Anksčiau buvo operuojama širdžiai plakant. Tokios operacijos trumpai trukdavo ir jų metu buvo galima atlikti tik nesudėtingus veiksmus. Radus būdą laikinai širdies funkciją pakeisti motoru, atsivėrė naujos galimybės toliau širdies chirurgijai vystyti.

Tačiau, nors operacinė technika tobula, chirurginis širdies gydymas negali būti plačiai pritaikomas. Peilis gali pataisyti tik susiaurėjusias širdies angas, kurios susidaro arba dėl įgimtų anomalijų, arba kaip reumatinio proceso išdava. Širdies ligų atvejais dažniausiai serga ne vienas kuris nors organas, o visas organizmas. Tokių ligų, kuriuos pakenktų tik širdį, tėra labai nedaug. Dažniausiai kuris nors bendras viso organizmo susirgimas, be kitų organų, sukelia ir širdies pakitimus. Širdį pakenkia nerviniai susirgimai, infekcija, reumatas, aterosklerozė, medžiagų apykaitos sutrikimai ir kai kurie kiti veiksniai. Nė viena iš šių ligų negali būti gydoma chirurgiškai ir tik kai kurie reumato padariniai, kaip širdies angų susiaurėjimai, pagrindinei ligai išgijus, gali būti atkuriami operaciniu būdu. Todėl šiandieninei medicinai tenka išspręsti nelengvą uždavinį — nugalėti išplitusius ir pavojingus širdies susirgimus.

Prieš antibiotikų erą nemaža žmonių mirdavo dėl sepsinių širdies susirgimų. Sumažėjus organizmo atsparumui ir patekus bakterijoms (streptokokams ir stafilokokams) į kraują, išsivysto sepsinis širdies vožtuvų uždegimas (endokarditas), kuris anksčiau visuomet baigdavosi mirtimi. Neretai širdį ir kraujagysles pakendavo įvairūs užkrečiami susirgimai, kaip vidurių šiltinė, dėmėtoji šiltinė, tuberkuliozė, sifilis, skarlatina ir kitos ligos. Radus efektingus antibakterinius preparatus, žymiai pagerėjo sepsinio endokardito prognozė, sumažėjo įvairių apkrečiamų susirgimų pavojus.

KOVA SU REUMATU

Palyginti, nemaža gyventojų serga reumatu, kuris sukelia sąnarių skausmus ir žaloja širdį. Reumatu serga tiek jauni, tiek ir pagyvenę. Vaikų reumatas, paprastai, sukelia širdies angų pakitimus, sutrikdančius kraujo tekėjimą ir sąlygojančius darbingumo sumažėjimą. Suaugusiems šis susirgimas dažniau pakenkia širdies raumenį ir kraujagysles.

Reumatui gydyti rasta naujų vaistų (butadiono, AKTH ir kortizono grupės preparatai), bet jų efektingumas nėra pakankamas ir reumato gydymas trunka mėnesius. Pasitaiko tokių sąnarių susirgimų, kurie trunka beveik visą amžių, ir gydymas tik palengvina ligonio kančias. Kadangi iki šiol dar nėra galutinai išaiškintos reumato priežastys, su liga kovoti sunkiau.

Jei jaunystėje širdžiai graso reumatas, tai pagyvenusiame amžiuje tenka susidurti su kitu dar dažnesniu susirgimu — arterioskleroze, arba, tiksliau sakant, ateroskleroze. Dėl šios ligos kraujagyslės netenka elastingumo, sukietėja, išsivingiuoja, arterijų vidujinėje sienelėje susiformuoja cholesterolinės-lipoidinės plokštelės. Pakitusios kraujagyslės trukdo tekėti kraujui ir maitintis organams. Dėl aterosklerozės "badaujantys" organai nyksta. Pirmiausia atrofuojasi aukš-

čiausiai išsivysčiusios ląstelės, ir jas pakeičia lengviau bet kurias sąlygas išlaikantis nespēcificinis jungiamasis audinys. Tačiau šis audinys negali atlikti sudėtingos specializuotų ląstelių funkcijos, ir įvairių organų veikla silpnėja.

Pavyzdžiui, inkstams peraugant jungiamuoju audiniu, jiems randėjant, jie nesugeba iš organizmo su šlapimu pašalinti visų toksinių medžiagų. Nykstant smegenų centrų ląstelėms, blogėja atmintis, silpnėja protas, atsiranda keistų, nenormalių psichinių reakcijų. Vystantis širdies sklerozei, ji netenka anksčiau buvusio pajėgumo, atsiranda įvairiausi funkciniai sutrikimai, pasikeičia pulsas.

Aterosklerozė paliečia visą organizmą: nyksta poodinis riebalinis sluoksnis, atrofuoja oda, akys netenka savo normalaus blizgėjimo bei grožio, ir dėl visų šių organizmo pakitimų vystosi ankstyva senatvė. Aterosklerozė progresuoja pamažu, bet kartais pasitaikantis kraujagyslių užsikimšimas sukelia liguistų procesų "audrą", kartais pasibaigiančią mirtimi. Pakitus kraujagyslių sienelėms, sulėtėjus kraujo tekėjimui ir įvykus kai kuriems cheminiams kraujo pakitimams, gali kraujas krešėti, susidaryti trombai (kraujo kamščiai) ir užsidaryti kraujagyslių spindis. Jei užsidaro gyvybinės reikšmės organą maitinanti kraujagyslė, žmogus gali mirti. Ypač pavojinga smegenų ir širdies arterijų trombozė, pirmoji sukelianti didesnio ar mažesnio masto paralyžių, antroji — širdies infarktą. Sklerozinė arterijos yra neatsparios, greit plyštančios. Hipertenzinės ligos ar kitos kilmės kraujospūdžio padidėjimo atveju neretai plyšta smegenų arterijos. Tada išsilieja kraujas, ir organizmas paralyžiuojamas.

Nerviniai širdies sutrikimai

Ne tokie pavojingi nervinės kilmės širdies negalavimai. Esant širdies neurozei, vieni asmenys jaučia daugiau ar mažiau pastovius skausmus širdies srityje, kiti — širdies plakimą, pulso sutrikimą ir kitokius reiškinius. Paprastai, nerviniai širdies negalavimai pasireiškia bendros neurozės fone, kai ligoniai greta širdies darbo sutrikimo skundžiasi nemiga, nerviškumu, greitu psichiniu

pavargimu ir kitais nervų sistemos negalavimais. Būna ir tokių atvejų, kurių metu, neskaitant nervinių širdies sutrikimų, jokių neuropsichinių sutrikimų ligonis nejaučia.

Nerviniai širdies funkcijos sutrikimai gali pasireikšti esant sveikai arba organiškai pakenktai širdžiai. Suprantama, nesant patologinių pakitimų, nerviniai negalavimai anksčiau ar vėliau praeina, tačiau negalima žiūrėti į nervinius pakitimus kaip į visai nepavojingą ar net juokingą reiškinį. Per ilgą laiką funkciniai sutrikimai gali sukelti kai kuriuos organinius pakitimus. Kraujagyslių spazmai pakelia kraujospūdį, pagreitina aterosklerozės vystymąsi, pasitaikantis nenormalus širdies ritmas kenkia miokardo mitybai. Širdį maitinančių vainikėlių arterijų spazmai sulėtina kraujo tekėjimą, sukelia sunkius stenokardijos (širdies skausmų) priepuolius, kartais pasibaigiančius tromboze ir širdies infarktu, dėl kurio anksčiau mirdavo apie 50% sergančiųjų. Šiuo metu širdies infarkto prognozė žymiai pagerėjo, mirimai žymiai retesni, tačiau nemaža ligonių netenka dalies darbingumo.

Nauji gydymo būdai

Nerviniai širdies veiklos sutrikimai, esant organiškai pakitusiai širdžiai, žymiai dažnesni. I. P. Pavlovas ir jo mokiniai įrodė, kad seniems ar turintiems pakenktus organus šunims daug lengviau galima sukelti eksperimentinę neurozę kaip sveikiems. Sena pažiūra, kad jaunų širdies skausmai dažniausiai esą nervinės kilmės, o pagyvenusių — organinės, yra neteisinga. Funkciniai sutrikimai žymiai dažniau pasitaiko turint aterosklerozinius, reumatinius ir kitos kilmės pakitimus.

Pastaraisiais metais rastieji antibakteriniai preparatai sėkmingai gydo daugelį užkrečiamų susirgimų, nes vaistai sunaikina bakterijas, pašalina ligos priežastį. Nors dideli vaistų pramonės laimėjimai, tačiau su organizmo reaktyvumu ir nervų funkcijos sutrikimais susijusių susirgimų medikamentinis gydymas nėra toks efektingas, nes jokiais preparatais neįmanoma pašalinti ligos priežasties. Tarus, kad ligos reiškiniai susiję su žalingu maistu, nepakeitus maisto, joks gydymas nebus efektingas. Nepašali-

nus ligos priežasties, įvairūs vaistai gali laikinai užmaskuoti liguistus reiškinius, tačiau jie vis vien anksčiau ar vėliau pasireiškia, kartais dar sunkesne forma.

Sveikame organizme angliavandenių, baltyminių, riebalinių ir kitų medžiagų būna tam tikrose fiziologinėse normose ribose. Žmogus susergera ir kai trūksta kai kurių nors medžiagų, ir kai jų per daug.

Didelę reikšmę sveikatai turi gyvenimo būdas. Būna sutrikimų, kurių neįmanoma pašalinti be esminio gyvenimo būdo pakeitimo.

Nikotinas žalingai veikia nervų sistemą, širdį ir kraujagysles. Rūkantieji anksčiau susergera stenokardija ir kardioskleroze. Nurodoma, kad daug rūkantieji asmenys, sulaukę 50 metų, daug dažniau susergera ateroskleroze kaip nerūkantieji. Vyrų ateroskleroze pasireiškia apie 8 metus anksčiau kaip moterų ir šie ankstyvi vyrų kraujagyslių pakitimai iš dalies priklauso ir nuo rūkymo. Girtuokliavimas pakenkia nervų sistemą, kepenis, širdį, kraujagysles ir daugelį kitų organų.

Yra mėgstančių gerti stiprią pupelių kavą, pakeliančią nuotaiką ir energiją. Kavos efektingumas priklauso nuo joje esančio kofeino, kuris dirgina nervų sistemą ir tonizuoja širdies veiklą, tačiau kofeinas nėra toji medžiaga, kurios organizmui trūksta, o tik savotiškas "botagas", stiprinantis nervų sistemą ir širdies funkciją. Tačiau jis padidina cholesterolo procentą kraujyje ir sudaro palankias sąlygas aterosklerozei. Linkę į hipertoniją, nutukimą ir aterosklerozę, turi atsisakyti nuo pupelių kavos.

Nemažą reikšmę turi valgomoji druska. Be druskos žmogus negalėtų gyventi, bet per didelis jos kiekis kenkia organizmui. Sveiki asmenys profilaktikos sumetimais neturi per daug naudoti druskos; griežtas druskos apribojimas reikalingas sergant hipertoniška liga, esant nepakankamai širdies ar inkstų funkcijai.

Saikas reikalingas vartojant bet kurias maisto medžiagas. Naudojantieji daug saldumynų greičiau susergera cukriniu diabetu, o diabetikams labai anksti išsivysto ateroskleroze.

Vengimas riebalų

Ypatingą reikšmę turi riebalai. Kai šios vertingos medžiagos per daug suvartojama, gresia nutukimo, tulžies akmenligės ir aterosklerozės pavojus. Gyvuliniai riebalai padidina kraujo cholesterolo procentą, skatina aterosklerozės vystymąsi.

Baltymai labai reikalingi vaikams ir sergantiems kai kuriomis užkrečiamomis ligomis, tačiau suaugusieji, vartodami per daug baltymų, ypač mėsos, persimaitina: didėja kraujo baltymų procentas ir susidaro sąlygos greitesniam kraujo sukresėjimui. Sergant hipertoniška liga ir ateroskleroze, reikia vengti riebios mėsos, kiaušinių ir vietoj jų naudoti varškę ir augalinį baltymų turintį maistą (riešutus, pupeles, ryžius, sojos miltų produktus ir t.t.). Aplamai reikia vengti persivalgymo, ypač vyresniame amžiuje.

Didelis yra miego vaidmuo. Be reikiamo poilsio negali būti produktingo darbo. Tačiau galima ilgai gulėti ir maža pailsėti. Dalis ligonių per naktį išguli 8—10 valandų, o miega tik 3—5 val. Gražinus normalų miegą, nemaža jų dalis sustiprėja ar net pasveiksta.

Nedaug yra liguistų reiškinių, kurių gydymui būtų rasta tiek daug preparatų, kaip nemigos pašalinimui. Tačiau pasitaiko asmenų, kuriems niekas nepadeda, ir nemiga kankina ištiesais metais. Blogas miegas būna dėl psichinių traumų, sunkių pergyvenimų, didelio psichinio ar fizinio pervargimo ir kai kurių susirgimų. Pašalinus miegą trukdančius veiksnius, grįžta normalus poilsis.

Pasitaiko asmenų, kurie, būdami sveiki, gyvendami pasiturinčiai ir jokių kitų didesnių rūpesčių neturėdami, mėnesiais ir metais skundžiasi nemiga. Dalis iš jų nemiega todėl, kad kada nors seniau jaunystėje, o kartais dargi vaikystėje įprato naktį ilgai gulėti nemiegodami. Vieni nemiegodavo, nes iki vėlyvos nakties skaitydavo knygas, kiti prabudę nesikeldavo ir laiką praleisdavo gulėdami lovoje. Dalis vaikų ilgai neužmiega čia dėl vaiduoklių baimės, čia dėl fantazijos. Visais šiais atvejais nervų sistema įpranta dirbti gulint, nakties metu ir, jei šis įprotis kartoja mėnesiais ar metais, nuo jo nelengva atsikratyti. Šio tipo nemigos profilaktikai nuo jaunų dienų reikia stengtis

atsigulus greit užmigti, rytą laiku nubusti, o pabudus atsikelti.

Po gero poilsio turi sekti normalus darbas, kuris gerina medžiagų apykaitą, mažina cholesterolino procentą kraujyje ir aterosklerozės pavojų. Darbas užgrūdina organizmą ir sudaro sąlygas normaliai subręsti, išaugti ir prisitaikyti prie jam statomų uždavinių. F. Engelsas savo klasikiniame veikalė "Gamtos dialektika" yra nurodęs, kokį didelį vaidmenį atliko darbas žmogaus evoliucijoje. Bet kuris organas gali atrofuotis netekęs funkcijos ir visapusiškai išsivystyti normaliai funkcionuodamas. Sportinės treniruotės stimuliuoja raumenų vystymąsi. Galūnių nervų pakenkimus ir jos paralyžius sukelia atitinkamų raumenų atrofija.

Iš čia padarytų pastabų negalima padaryti išvados, kad didesnis apkrovimas visuomet skatina organizmo jėgų vystymąsi. Tik saikingas darbas kartu su būtinu poilsiu palaiko sveikatą. Bet koks apkrovimas, neatitinkantis organizmo pajėgumo, sutrikdo medžiagų apykaitą. Persidirbusiam ir išvargusiam reikiamas poilsis ar atostogos yra geriausias vaistas. Mylintieji darbą asmenys persidirbdami kartais vaistais nori pagerinti sveikatą. Jei organizmas susirgo dėl ligos, tai, ją gydant, jėgos vėl grįžta, jei jis nusilpo dėl persidirbimo, vaistais dirginant nervų sistemą, galima keletą mėnesių ar metų dar suaktyvinti aukštąją nervinę veiklą, po kurios seka sunkiai pataisomas organizmo išsekimas. Didelius darbus galima nudirbti tik neskubant ir laipsniškai ruošiantis naujiems uždaviniams.

Aterosklerozė viena iš pagrindinių anks-tyvos senatvės priežasčių. Anksčiau vyravusi nuomonė, kad ateroskleroziniai pakitimai yra visiškai nepagydomi, neturi pagrindo. Pakeitus gyvenimo būdą ir naudojant reikiamą gydymą, aterosklerozinės plokštelės gali rezorbuotis. Rasti vaistai (antikoagulantai) patologiniam kraujo krešėjimui — trombozei — gydyti. Progresuojant medicinos mokslui, nuolat mažėja nepagydomų

susirgimų skaičius. Tačiau ilgo amžiaus ir geros sveikatos problemos negalima išspręsti vien cheminiais preparatais. Didžiausią reikšmę turi esminis gyvenimo būdas ir žalingų įpročių atsisakymas.

Br. Mackevičius

Tėviškė

Tur būt, ilgai dar degs jurginai
Manoj gimtinėj
Prie tvorų...
Neliko daug gerų kaimynų
Po tų žudynių,
Po karų.

Tiktai prie kūdros gluosnis senas
Dar supa varnas ant šakų.
Čia mano pirmos svajos ganės
Su buožės žalmargėm sykiu.

švytavo dalgiai,
Grikliai raudo,
Margi, kaip motinos skara.
Ir malonu, ir širdį skauda,
Kad to, kas buvo — jau nėra.

Nešauks, nelauks seni takeliai,
Išdegę sodai man nemos.
O akyse taip žalia žalia
Nuo vasarojaus platumos.

Laukuos lakštutė bėrį kinko,
Riaumoja traktorius grubiai.
Ir samanotoms pirkioms tinka
Prie veido radijo stulpai.

Pasiklausau, kaip lenktniauja
Su stalo laikrodžiais gaidžiai.
Ir išeinu.
Ir džiaugsmą naują
Nešuos, kaip niekad išdidžiai.

Kaip nedainuoti,
Kaip tylėti? —
Vėl glaudžia tėviškė mane,
Kaip ta pati, kadais mylėta,
Tik išgražėjus mergina.

V. Kapsuko pirmieji išpūdžiai Amerikoje

Kaip žinia, įžymusis liet. tautos sūnus ir kovotojas Vincas Kapsukas-Mickevičius į Jungtines Valstijas atvyko 1916 metais, atvyko iš Škotijos, kur jis redagavo "Rankpelni". Kaip jis čia buvo pasitiktas? Kokie buvo jo pirmieji išpūdžiai apie Ameriką ir draugus socialistus? Apie tai šiek tiek sužinome iš tų pačių metų spalio 17 dieną "Laisvėje" tilpusio straipsnio "Draugas Kapsukas skundžia Amerikos socialistus". Straipsnis seka ištiesai.— "Šv." Red.

V. Kapsukas-Mickevičius

Pereitą seredą mes gavome iš Londono nuo vieno draugo pluoštą ištraukę iš "Rankpelnio". Nudžiugome gavę jų, nes pastaruoju laiku, bus jau keli mėnesiai, kaip paties "Rankpelnio" nebegauname. Cenzūra,

matomai, nepraleidžia. Sulipdėme tas iškarpas ir susidarė "Laiškas iš Amerikos"—nuo drg. Kapsuko.

Ar tai buvo privatinis laiškas, ar oficialis, "Rankpelniui" skiriamas, laiškas — mes nežinome. Gana to, kad laiškas išpublikuotas Škotijos socialistų organe. Ergo — jisai virsta objektu viešų diskusijų. Kuomet tasai laiškas rašytas — nežinome, datos nebėra. Gal tuoj po pribuvimo Amerikon, o gal tuomet, kai drg. V. K. pristojų prie "Kovos."

Laiške charakterizuojama Amerika ir Amerikos socialistai ir ant amerikų socialistų odos išrašoma daug-daug nuodėmių. Kadangi didelė dauguma mūsų skaitytojų "Rankpelnio" neskaito, o ir tie, kurie skaito, dabar jo nebegauna, tai mes žodis žodiu išspausdinsime čia drg. V. Kapsuko surašytą nuodėmių litaniją:

"Sveiki-gyvi, Draugai ir Draugės! Atsiprašau, kad taip ilgai aš neprisirengiau jums parašyti. Gal jau manėt, kad ir aš, kaip daugelis kitų, atvažiavau į Ameriką ir nuskendau šiame dolerio krašte? Ne, to dar neatsitiko, norint visi man pranašauja: "pagyvėnsi metus, kitus—ir toks jau pasidarysi, pradėsi dolerį garbinti, kaip visi garbina." Tikrai, doleris čia viešpatauja dar gi socialistų organizacijose ir socialistų laikraščių redakcijose. To užsidegimo, to karščio ir atsidavimo darbininkų klesos reikalams, įdėjos tarnavimui, kokį mes matome Europoje, ypačingai Lietuvoje ir Rusijoje, čia nerasi. Daug teko man sutikti senųjų pažįstamų ir draugų, kurie kadaise, Lietuvoj, tokie karšti buvo,—dabar jie "surimtėjo", "proto įgijo" — Amerikos dolerio proto. Arba dar gi buvusieji škotiečiai atvažiavo čia ne vienas, platesnės dirvos veikimui ješkodamas, tvirtai pasižadėjęs visomis išgalėmis remti tą vienintėlį Škotijos darbininkų žibintuvą—"R-nį", bet pagyveno kiek ir užmiršo. Tokia galinga yra ta dolerio dvasia. Ilgiau gyvenęs, niekas nuo jos neišsisuks arba nebent iš tūkstan-

čio vienas: gyvenimo aplinkybės kala žmogų pagal savo kurpalio. Ir aš bijaus, kad manęs neperkaltų. Norint aš jau surembėjęs "griešninkas", bet tuli "pasitaiso" ir dangaus karaliją įgyja.

"Amerikos draugai būtinai nori ir man tą karaliją įpiršti. Pradeda labai atsargiai: sako, tik po vieną stiklą "dėl kompanijos" reikia išimesti; Amerikoje be to negalima esą apsieiti — tokie karščiai. Pirmutinis žodis kai kurių draugų buvo: "Ar geria?" — "Ne, negeria, nė į burną neima." — "A, tai prastai — reikės išmokint"... "Ir ką su juo pradėsi — karščiuojasi kitas, — kad nė alaus stiklo negeria! Nė tu susieisi, nė draugiškai pasikalbėsi"... Vienok iš šitos pusės pavojaus jau nebėr: pirmieji ledai jau sulaužyti, ir draugai jau mato, kad ir be gėrimo galima ir susieit, ir draugiškai pasikalbėt ir pasipešt, jei kas tai myli. Šito pavojaus nebijau.

"Paskui prakalbos — čia kalbėtojams kelionės išlaidų po 2-5 dolerius moka. Jei ir turi nuolatinį darbą ir gauni algą, tai vis tiek moka. Tuo būdu prakalbos virsta tikru biznio šaltiniu... Ir nuo šitos meškerės aš apsisaugojau. Tik kiek da jų įvairiais pavidalais atsiras?! Ar beišsisuksi iš visų tų "velnio žabangų"? Nebent tik ta "ne-nuoramos" dvasia, kuri manyje sėdi, leis išsisukti: neleis man ilgai čia likti, neleis supelėti ir savųjų dievų išsižadėti.

"Vienok nemanykit, draugai, kad mane Amerikos draugai tik tais meškerių sliekais susitiko arba, kad jie tokie jau baisūs rudžio mylėtojai. Jei aš taip sakyčiau, tai juos galėčiau labai įžeisti. Jie nėra amžini girtuokliai ir ne meškeriotojai; jie įsigeria ne daugiau, kaip visi padorūs amerikoniai; o ką dėl biznio, tai tik pasirodo puiki jų širdis: nori kuogeriausia patarnaut mylimam svečiui, kaip kad patys sau trokštų pasitarnauti.

"Ir priėmė mane iškėstomis rankomis. Teisybė, joks socialistų laikraščio redaktorius nesitaisė sau specialiai pusfrakio, kaip Bulotai pasitikt, visiškai nepavėžino automobiliais, kaip poną Bulotą, ir neišleido vieną dieną, miestą berodydamas, kelių dešimtų dolerių, neįtaisė taip-pat tokių puikių vakarienių (Philadelphijoje įtaisė vakarie-

nę, bet joje tik alaus galima buvo, kiek širdis troško, atsigerti; ir ne kokiam pirmos klesos hotelyje, o paprastam "tautiškame name")... Bet nedarydami to, draugai tik man bereikalingo neramumo nepadarė. Juk aš ne buvusiš dumas atstovas, ne advokatas ponas Bulota, o tik paprastas Kapsukas, kurio ir drabužiai nepritinka dargi prie kairiųjų vietinių proletarų ar proletarijų drabužių, kuris ir apsieiti nemokėtų pirmos klesos hotelyje, — kogi gali reikalaut nuo katorgininko, kuris tik po "palėpes" papratęs trainiotis! Ir vistik be tų iškilmingų priėmimų, be pirmos klesos hotelių, be garsių žodžių, be didelių politikų ir be skelbimų po amerikonių laikraščius, manding, aš jaučiuosi čionai iš pat pirmosios dienos daug geriau, negu p. Bulota. Nežiūrint to, kad jis tankiai mini darbo žmones, liaudį, darbininkus ir nori pasirodyt jų draugu, darbininkai mato ir jaučia, koks didelis tarpas juos skiria; jie tik paviršutinai pagerbia, mandagumo formas atlieka. Nematyt širdies tuose jo priėmimuose. Man gi visose vietose, kur tik teko būti, buvo matyti didžiausias nuoširdumas. Teko matyti dargi džiaugsmo ašara, netikėtai nuriedėjusi per veidą. Visai nepažįstami draugai susitinka, kaip geriausią seną pažįstamą ir tiek širdies rodo, kad negaliu niekam pavydėti. Neabejoju, kad tų darbininkų eilėse rasiu karštos užuojautos ir pagalbos savo darbe. Tai man drąsos ir spėkų suteikia — stoti į kovą ir, kaip ir Europoje, nešti aukštai iškėlus raudonąją mūsų vėliavą."

Šis V. Kapsuko laiškas, suprantama, nepatiko ne tik naujieniečiams, bet ir tų laikų laisviečiams. P. Grigaitis savo "Naujienose", tarp kitko, rašė:

"Reikia pasakyti, kad šitas d. Kapsuko pasakojimas apie Amerikos socialistus daro nelabai gerą įspūdį. Jisai daugiau tiktų kokiam 'pryčeriu', negu socialistui. Juk visai yra netiesa, kad Amerikos socialistai taip jau įtikėję į dolerį ir taip mėgsta alų, kaip Kapsukas pasakoja..."

"Laisvės" redakcija sako:
 "Apie dolerio garbinimą mes pasakysime draugui Kapsukui: nesigarsinkite per daug (Tąsa 95-tam pusl.)"

JUSTO PALECKIO EILĖRAŠČIŲ RINKINĖLIS

Neseniai iš Tarybų Lietuvos gavome Grožinės literatūros leidyklos išleistą naują poezijos rinkinį. Amerikos lietuviai jau labai gerai pažįsta išymųjį lietuvių tautos sūnų ir Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininką Justą Paleckį kaip kovotoją ir veikėją, bet ne visiems jis taip jau plačiai yra žinomas kaip rašytojas ir poe-

Justas Paleckis

tas. Na, o jis nemažai pasižymėjęs ir šioje srityje. Štai ir kalbamasis poezijos rinkinėlis yra Justo Paleckio eilėraščių rinkinėlis. Tiesa, jame randame tik septynis eilėraščius, bet juose ryškiai atsiskleidžia nemenkas Justo Paleckio poetiškas talentas.

Rinkinyje "Sveika, Tarybų Lietuva!" telpa šiais pavadinimais eilėraščiai: "Rytas aušta raudonai", "Sveika, Tarybų Lietuva", "Šalin, apaštalai tamsos", "Vilnius", "Tarnauk liaudžiai, kaip gali", "Džiaugiasi žemė, gegužio sulaukusi" ir "Tarybų Lietuva".

Ypatingo dėmesio verta jo ilgoka poema "Aušta rytas raudonai", pašvęsta pavaizdavimui didžiųjų istorinių įvykių "1918 metų gruodžio dienomis Vilniuje". Tai buvo didžiai audringi įvykiai. Lietuvos liaudis sukilo ir ėmė galią į savo rankas — Lietuvoje kūrėsi Tarybos, iš tikrųjų Lietuvoje aušo naujas rytas. Poetas šaukia:

Taip per amžius buvo,
O dabar — gana!
Liaudžiai naujas būvis
Aušta raudonai.

Ką slėgė, kam gėlė,
Nūn galvas pakėlė —
Liepsnoja krūtinėj
Pagieža ir pyktis.
Išaina bedaliai kovon žūtbūtinėn,
Kad vargo neliktų.

Rotušės kolonos —
Daugel matė jos,
Vėliavos raudonos
Virš minių minios.

Darbo liaudis kelias
Džiugesy visa:
Spalis rodo kelią,
Iš Rytų šviesa.

Bet, kaip žinia, išaušus aušra raudonai neilgai tesitėsė. Liaudies sukilimas buvo sutriuškintas ir visa Lietuvos padangė apsiniaukė juodu reakcijos debesiu, kuri vėl prasiblaivė tiktai 1940 metais. Lietuvių tauta pakilo naujam gyvenimui: nuvertė smetoninį fašizmą ir aukštai iškėlė socializmo vėliavą. Gimė Tarybų Lietuva. Ir poetas džiaugiasi "Sveika, Tarybų Lietuva" eilėraštyje:

Lietuva, per amžius
Kryžių tiek pakėlus,
Ašarom pasrūvus,
Vargo išvagota,
Tu — naujai atgimus,
Laisvėj prisikėlus,
Ir džiaugsmu nušvitę
Tavo žemės plotai.

Lietuva įstojo į Tarybinių tautų šeimą,
ir tuo poetas negali atsidžiaugti:

Atgimimo džiaugsma
Ir širdžių draugystę
Lietuva atrado
Šeimoje šauniojoj:
Ateitį didingą,
Laimę ir jaunystę
Ji išskaitė liaudies
šypsenoj šviesiojoj.

Jau nebe našlaitė
Lietuva laisvoji:
Ji tautų Tarybų
Nuostabiam gėlyne —
Sesė mylimoji,
Jo gėlė puošnioji,
Ažuolaitis tvirtas
Laisvės ažuolyne.

O savo eilėraštyje "Šalin apaštalai tamos!" poetas giliausios neapykantos tulžimi pasmerkia visokius lietuvių tautos išdavikus, imperialistų pakalikus, tas "išperas" ir tuos "vampyrus", tuos buržuazinius nacionalistus, tuos kruviniuosius banditus, kurie pokario metais liaudies kraują liejo, kad į Lietuvą sugrįžtų išnaudotojai, liaudies engėjai, kad į Lietuvą sugrįžtų "veltėdžių gerovė". Bet "Kaip jūsų pirmtakai prasme-go, taip išdulkėsime jus, šiukšlės, nykiosios skeveldros, sulamdytos ir girnose istorijos sumaltos", sako jiems poetas. Girdi:

Tuščiausios jūsų pastangos!
Jau liaudis Lietuvos
Didžios teisybės kelią žino,
Vienybė jungia ją, valia jos geležinė
Neduos ji kelti jums galvos
Iš jūsų dvokiančio šiukšlyno.

Ypatingai mums patinka poeto trumpu-tis eilėraštis "Tarnauki liaudžiai kaip gali":

Ari, dainuoji ar kali,
Tau dirba rankos ir galva,

Tarnauki liaudžiai, kaip gali, —
Esi dalelė jos gyva.

Ne ponui, buožeį gyveni,
Bet šeimininkas čia esi,
Per gimtą žemę kur eini,
Tau šypsos ateitis šviesi.

Tik darbo liaudis—mūs tauta,
Tik liaudies laimė—jos garbė,
Tarybų žygiuos sukurta —
Kovoj, kūryboj ir darbe.

Nuoširdžiai, šiltai sveikiname Justą Pa-leckį šio jo eilėraščių rinkinėlio pasirodymo proga.

Salietis

Šturminga diena

šiandien dangus apsiniaukė,
Eina tamsūs debesiai,
Oras migla apsitraukė,
Trankos griausmas ir žaibai.

Paukščiai miškuos nebegieda,
Vėjas purto medelius.
žiūrint net ašaros rieda,
Kad taip darko žiedelius.

Betgi vistiek dėl šio šturmo
Mums nereikia nusimint.
Kad ir yra baimės, triukšmo,
Reikia štai ką atsimint:

Kad dar nuo šitokio šturmo
Mūsų žemė nedrebės
Ir kad po šio sumišimo
Vėlei oras nusišvies.

Tada ir vėl gi saulelė
Mums visiems skaisčiai užšvies.
Laimės taikioji paukštelė
Liaudies parke vėl čiulbės.

Jonas Juška

Rojus Mizara

Osvencimas -- nacių sukurtas pragaras

I

Virš šito pragaro, kur prie įėjimo parašyta "Darbas jus išlaisvins", dar neišsisklaidė dūmai moterų sudegintų...

Salvatore Quasimodo, italų poetas

Mielas Mikai!

Rašau tau apie Osvencimą, tik abejoju, ar pajėgsiu popieriuje išdėstyti visa tai, ką mačiau ir girdėjau ten būdamas. Juk pats žinai, kad tik to pavadinimo ištarimas ūmai suvirpina jautresnio žmogaus širdį, tai ką jau bešnekėti apie jame pabuvimą ir pastebėjimą tų priemonių, kuriomis buvo žudyta ir kankinta milijonai žmonių.

4P.

R. Mizara su vilniečiu žurnalistu V. Zenkevičium Krokuvos miesto aikštėje prieš išvykstant į Osvencimą.

Baisu darėsi kadaise, jau seniai skaitant apie generalinio inkvizitoriaus Torquemados (Torquemada) deginimą ant laužų eretikų, raganų ir žydų Ispanijoje. Šurpu nukrečia žmogų ir Salemo raganų deginimo istorija.

Būdamas Lietuvoje mačiau baisių fašizmo pėdsakų. Alytaus gražiajame Vidzgirio miške tebėra fašistų nužudytų 60,000 tarybinių piliečių kapai.

Paneriuose su smiltimis sumaišyta daugiau kaip 100,000 nužudytų ir sudegintų tarybinių piliečių pelenai; didžiulis obeliskas stiebiasi į dangų ir tarytum kiekvienam pasakoja apie žmogėdrų fašistų baisius darbus.

Buvau ir niekad nepamirštamajame Pirčiupyje, kur fašistai gyvais sudegino kaimo gyventojus—119 žmonių.

Mano akyse ir šiandien vaidenasi žodžiai, įrėžti į akmeninį paminklą arti IX forto Kaune, kur fašistai kankino ir žudė tarybinius piliečius, bet kur šiandien veikia muziejus, liudijęs tą baisią praeitį. Paminklinis akmuo sako:

Sustok ir susimąstyk!

Ši žemė persunkta krauju.

Fašistiniai žmogėdros čia sunaikino

80 tūkstančių žmonių

Sustok ir susimąstyk! Kokie žodžiai! Pro tokias vietas negali praeiti nesustojęs ir nesusimąstęs. Jautresnis žmogus nepraeina pro jas ir neapsiverkęs.

Bet aš tau, brolau, pasakysiu: patys žiauriausi fašistų palikimai Lietuvoje atrodo nedideliais, kai pabūvi Osvencime.

II

Gruodžio mėnuo. Nors rytinėje Lenkijoje palikome aštirus šalčius ir dideles pusnis, Krokuvoj sniego dar nebuvo; kroviečiai jo tik laukė. Oras pagelus. Truputėlį lašnojo, ir nukritęs ant kelio vanduo tuoj keitėsi į plonytį ledą. Nei jokiam automobilio vairuotojui nebūtų smagu tokiu keliu važiuoti.

Mes vykome į Osvencimą trise: varšvietė Tatiana Galkovskaja, vilnietis Vytautas Zenkevičius ir šiuos žodžius rašantysis, niujorkietis.

Šoferis — krovietis. Aukštas, štarbus vyras, gyvenęs ketvirtą kryželį. Jis — įdomus, nes karo metu veikė pogrindyje prieš hitlerinius okupantus. Krokuva ir jos apylinkės jam žinomos kaip jo paties delnas.

Jis nešykštus žodžio. Pasakoja apie tai, kas buvo, kai reikėjo mušti priešą-okupantą; pasakoja apie naujos demokratinės socialistinės Lenkijos žmonių pastangas kraštą atstatyti, naują, gražų gyvenimą sukurti.

Automobiliu važiuojant, iš Krokuvos į Osvencimą pasidaro apie 65 kilometrų tolis. Ir malonus vyras mums dėsto tai, kas šiose pakelėse darėsi karo metu, kai fašistai siuntė, kai lenkų tauta vaitodama ryžtingai okupantą mušė.

— Tai mes jau čia,—pagaliau tyliai, indiferentiškai lenkų kalba tarė šoferis, leisdamas suprasti, kad jis čia jau nebe pirmą kartą, kad gal būt jam net pabodo žmones į šią vietą vežti ir jiems nuolat tą patį sakyti.

Iš tikrųjų, iš mūsų keturių aš tik vienas Osvenciman atsidūriau pirmą kartą: mano sankeleiviai čia jau yra buvę.

Prieš mūsų akis riogsojo aukštos, niūrios mūro sienos, o jų viršų vainikavo tanki spygliuotų vielų tvora, kadaise buvusi elektrifikuota.

Kurį laiką sustoję žvalgėmės, it abejodami, ar verta kelti koją už tos sienos? Bet kodėl gi ne? Nors ir labai vieta gūdi, ji nėra Inferno, kurį Dantė aprašė, kurin įėjęs, sakė poetas, nieks neturėjo vilties išeiti. Iš čia, žinoma, net ir baisiausiais laikais atsirado drąsuolių, išbėgusių pro šovinių ugnį. Tiesa, tokių laimingųjų buvo nedaug.

Palei vartus—nedidelis pastatėlis. Jame suradome ir gidą, suliesėjusį, baises laikus pergyvenusį lenką patrijotą, kalbantį tarp kitko ir angliškai. Jis sutinka mus pavadžioti po Osvencimo stovyklą, po barakus, po blokus ir paaiškinti, kas mums būtų iš matymo neaišku. Gidas—šnekus žmogus ir gerai suprantas savo pareigas.

Aš čia pat ir literatūros įsigijau apie šio pragaro istoriją.

—Taigi, esate Osvencime,—lėtai taria gidas.—Matote sienas, matote ant jų vielines tvorąs, matote barakus—jų šimtai, jų daug. Juose buvo sugrūsti žmonės, kur jie “gyveno”, kankinosi ir silpnėsi mirė. Kiti mirė ten, toliau. Matysite!..

Viskas čia tebestovi kaip naciai bėgdami paliko. Stovi kaip išpėjimas visai žmonijai, kad ji visuomet budėtų, kad niekas nie-

kad ateityje tokių pragarų nestatytų ir nematytų.

Toliau nuo stovyklos—Osvencimo miestelis su apie 12,000 gyventojų, išsidėstęs lygumoje palei Solos upę, kuri įbėga į netolimai esančią, dar ne per plačią Vislą, Lenkijos upių motiną.

Netoli Osvencimo 1940 metais vokiškieji fašistai pasimojo pastatyti “tuomet dar nekaltą” koncentracijos stovyklą, Osvencimo vardu, kuri vėliau buvo išplėsta, “išstobulinta” ir išgarsėjo pasaulyje kaip baisiausia žmonių žudymo vieta. Statytas barakas po barako; vietos žmonių gyvenamieji namai buvo iš jų atimti, nugriauti ir medžiaga panaudota barakams, kuriuos statė pirmiau tik iš Lenkijos, o vėliau iš daugelio nacių okupuotų šalių žmonės, mirčiai pasmerkti. Žinoma, jie statė naciškų smogikų (SS) vadovybėje, šautuvo verčiami; statė sau ir kitiems mirties namus.

—Viskas ėjo sulyg planu, sulyg nacišku planu,—pasakoja gidas.—Koncentracijos stovykla, vėliau tapusi milijonų žmonių kabinėmis, plėtojosi blickrygiška sparta.

Prisipažinsiu, mielas Mikai, visa tai, ką aš iš pat karto pamačiau, jau mane nustelbė, pritrenkė. Aš buvau įsivaizdavęs Osvencimą visiškai kitoki: nedidelį pastatų skaičių, galimą akia apmesti.

Suradau ką kitą. Tai savotiškas miestas. Naciai paskyrė stovyklai keturias dešimt ketvirtainių kilometrų žemės plotą. Osvencimo tik neužteko: barakais užėmė Bžezinkos plotus netoli nuo čia, ir abidvi stovyklas sujungė po viena komanda. Bet mes šį pragarą vadiname vienu vardu—“Osvencimu”,—nes taip paprasčiau ir supratamiau. Naciai vadina: **Auschwitz-Birkenau**, o lenkai—**Oświęcim-Brzezinka** (Osvencimas-Bžezinka). Tenka nepamiršti, kad Osvencime vienu kartu galėjo gyventi 160 tūkstančių kalinių. Tik įsivaizduokite! Juk tai miestas. Kaliniams gi reikėjo ir virtuvių, kur šioji tokį maistą jiems virė, reikėjo daug ko, be ko žmogus negalėtų gyventi keletu dienų. Čia buvo ir nacių raštinės ir visokie administraciniai pastatai. Taigi, kaip kalbame apie Osvencimo koncentracijos stovyklą, turėkime galvoje, kad kalbame apie

savitą miestą, žmonių kankinimo ir jų žudymo miestą!

Mes ėjome į pagrindinį šito "miesto" sektorių. Tuojau pamatėme ant didžiųjų vartų aukštai iškeltą nacių obalsį: **Arbeit macht frei** ("Darbas duoda laisvę").

—Matote!—kalba gidas.—Didžiulis fašistų melas kalinius pasitiko ir jis lydėjo juos iki mirties!..

Einamė iš barako į baraką, stebime buvusių stovyklos viešpačių "tikslumą". Štai, knygos, į kurias naciai rašė buvusių stovykloje kalinių vardus, net ir jų mirties priežastis.

— Didesnė pusė šitų vardų ir pavardžių—

Rojus Mizara su gidu Osvencimo stovykloje

fiktyviai,—taria gidas.— Melagingas naciai davė ir žmonių mirties priežastis: čia kiekvienas žmogus buvo arba nukankintas, badu numarintas, nušautas arba dujomis nuodintas. Jie darė šiuos sąrašus tuo tikslu, kad galėtų, jei reikalas iškiltų, parodyti, būk ir jie buvę žmonės, būk jiems rūpėję net į knygas surašyti tuos, kuriuos patys nužudė, pasakant, būk jie mirę "nuo ligų"...

Iš pat pradžių, kai tik stovykla buvo atidaryta, naciai atgabeno iš kitų kalėjimų keletą dešimtų profesionalinių kriminalistų—sadistų, išsigimėlių, su pamėgimu apsiimančių žmones kankinti ir žudyti. Ir jie kankino, jie žudė. Už tai juos smogikai stovyklos viršininkai gyrė ir girdė!

—Sakėte: buvo pabėgimų?

—Buvo. Tuojau po stovyklos atidarymo, iš jos pabėgo drąsiausias lenkas Tadeušas Viejovskis. Tuomet naciai įsakė: be teismo sušaudyti bet kurį lenką gyventoją, turėjusį ryšį su Viejovskio pabėgimu ar slėpimu. Dar daugiau: Išleido įsakymą nušauti kiekvieną asmenį, kuris bus surastas penkių kilometrų tolyje nuo stovyklos.

—O visgi ir vėliau kaliniai bėgo?—teiravausi gido.

—Taip, bėgo! Vieniems pavyko, kitus sugavo bėgant ir ant vietos sušaudė. Prašau atsiminti tai: pačiomis žiauriausiomis sąlygomis stovykloje veikė pogrindis, slaptas prieš fašistus judėjimas. Vienaip ar kitaip drąsesnieji, politiškai susipratę žmonės gerai žinojo, kad nuolaidžiavimu fašistams nieko nelaimėsi: kai tik tavo fizinės jėgos susilpnės, tu eisi po dujų dušu. Galiu priminti, kad vienu pogrindžio vadovų buvo Juzefas Cierynkevičius, dabartinis Lenkijos premjeras.

Atsirado ir tokių kalinių, kurie mokėjo paslėpti fotoaparatus ir slapta padaryti nuotraukų žmonių, net varomų į dujų kameras! Vienaime bei kitame barake ant sienų šiandien kabo tos nuotraukos, žinoma, padidintos, kad paliudytų, kas čia dėjosi.

Iki aš nebuvo giliau susipažinęs su Osvencimu, galvojau, kad čia naciai kalino ir žudė beveik išimtinai žydus. Labai klydau! Čia žuvo visokių tautų žmonių, bet žydų, aišku, daugiausia—milijonai. Lenkijos piliečių,—lenkų ir žydų,—čia buvo dauguma. Daug žydų buvo iš Vengrijos, iš Čekoslovakijos, iš Vokietijos, iš Graikijos, Olandijos ir iš kitų kraštų.

Bėgdami nuo Tarybinės Armijos, naciai nesuspėjo pasiimti visų archyvinių popiergalių. Surastuose jų "dokumentuose" skaitoma, kad į Osvencimą buvo pakliuvę sekamų kraštų žmonių, atgabentų kančioms ir mirčiai: iš Amerikos, Austrijos, Didžiosios Britanijos, Belgijos, Bulgarijos, Kinijos (vienas), Kroatijos, Čekoslovakijos, Olandijos, Egipto (vienas), Francūzijos, Graikijos, Vokietijos, Vengrijos, Italijos, Jugoslavijos, Lietuvos, Latvijos, Norvegijos, Persijos (vienas), Lenkijos, Rusijos, Rumunijos, Ispanijos, Slovakijos, Šveicarijos ir Turkijos. Buvo čigonų, buvo ir iš Palestinos.

Tai buvo žmonės visokio amžiaus ir abiejų lyčių, visokių profesijų, religijų ir socialinių luomų.

Sąrašą suminėta ir Lietuva. O reikia nepamiršti, jog taip anksti, kaip 1941 m. spalio 15 d., smogikų generolas Stachleckeris pranešė Himleriui, kad jis Pabaltijo respublikose jau buvo išskerdęs 135,000 žmonių, be abejonės, daugiausia Lietuvoje.

Koncentracijų stovykloms organizuoti, jose savo priešus kankinti ir žudyti naciai buvo specialistai, nes koncentracijos stovyklas vokiškieji fašistai steigė tuojau po to, kai Hitleris užgrobė valstybės galią. Jų buvo daug visoje Vokietijoje.

Bet Osvencimas, mielas Mikai, pranešė visas jų stovyklas savo didumu ir baisumu! Tik nereikia manyti, kad vokiškieji fašistai Osvencimą įsteigė tam, kad nugąsdytų savo priešus, visą laisvąjį pasaulį. Ne, ne! Hitleris, Himleris, Eichmanas ir kiti galvažudžiai nuo žmonių slėpė šį pragarą. Stovykloje buvo prisodinta medelių, kad ji iš tolo atrodytų, būk čia ne žmonių žudymo vieta, o vieta poilsiui, o jei ne poilsiui, tai šiaip sau graži vieta, kurioje sulaikomi "valstybės priešai". Visas jų pragariškas darbas čia buvo laikomas didžiausioje slapybėje. Net ir netoli šito pragaro gyvenantieji lenkai ne visi žinojo, kas tarp stovyklos sienų darosi. Krematorijos žmonėms deginti iš tolo atrodė tarytum būtų moderniškos pirtys su dideliais kaminiais.

Naciai laikėsi "vokiškojo tikslumo". Jie paženklino kiekvieną kalinį, kad iš pamatymo žinotų, kuriai "kategorijai" jis priklauso. Padirbo trikampus spalvuotus lopus ir juos siuvo prie kiekvieno kalinio "uniformos" ties krūtine, kairiajame šone.

Raudonos spalvos trikampis liudijo, jog kalinys yra politinis, juodas—prostitutėms, "pimpams" ir "bomams", violetinis—biblistams ir dvasininkams, rūžavas—homoseksualistams, ir tt.

Žydai nešiojo visokių spalvų trikampus, kuriuose buvo tam tikri ženklai, liudiję, kad tai žydai.

Kaliniai buvo numeruojami, bet Osvencime juos numeravo kitaip negu kituose lageriuose: čia juos **tatuiravo** (tattooing) — įrėždavo į kalinio ranką aukščiau alkūnės

numerį su tam tikrais chemikalais, kad jis, kalinys, jei jam ir pasitaikytų proga iš stovyklos pabėgti, būtų lengviau surastas, o jei pavyktų jam išlikti gyvam, kad visą gyvenimą atsimintų, kur jis buvo buvęs!..

Nuo pat Osvencimo stovyklos įsteigimo iki 1943 m. lapkričio mėn. jos komandantu buvo išsigimėlis Rudolfas Hossas.

—Kaliniai dirbo?

—Dirbo visokius darbus: kasė ravus, sausino pelkes, kad būtų galima naujus barakus statyti, tiesė kelius, dirbo prie statybos.

Netoli stovyklos Krupas pastatė ginklų fabriką, o Monovičės miestelyje—I. G. Farbenindustrie (chemikalų kompanija)—statė sintetinio gazolino (petroleumo) fabriką. Osvencimo stovyklos valdytojai aprūpino tai darbininkais—kaliniais. Kuris kalinys darbo metu nusilpdavo, tą smogikai ant syk nušaudavo arba kitokiomis priemonėmis užmušdavo.

Bet ir čia naciai parodė savo "kultūrą": išvykstant kaliniams į darbą iš kalinių sudarytas orkestras juos išlydėdavo su muzika ir naktį, grįžtančius iš darbo, su muzika pasitikdavo!..

—Kaip kaliniai buvo maitinami?

—Taip, kad galėtų šiaip taip kurį laiką gyvi būti ir dirbti. Net pačių nacių nustatytą "normą" koncentracijos lyderiai-vagys paneigė. Vanduo, vadinamas sriuba, turėjo tarp 60—90 proc. margarino mažiau negu oficialiai buvo reikalaujama.

Nepamirškime, kad paskutinis Osvencimo stovyklos komandantas R. Baeris pasakė: **"Nepaisant, kokį blogą maistą kaliniams duosite, jiems jis bus dar per geras."**

Stovyklos viršininkai nuolat kartodavo smogikams: nei vienas kalinys neprivalo ilgiau gyventi kaip tris mėnesius!

O lagerio oficialas M. Fritzsch sutikdavo naujai atvežtuosius tokia kalba:

"Jūs atvykote į koncentracijos stovyklą, o ne į sanatoriją, ir jums iš čia išėjimas tėra vienas—pro kamina. Kiekvienas jūsų, kuriam čia nepatinka, galite bandyti ant spygliuotų vielų pasikarti. Jei tarp jūsų yra žydų, tai jie neturi teisės čia gyventi ilgiau dviejų savaitių; jei yra dvasininkų—jiems užtenka vieno mėnesio; visiems kitiems — trys mėnesiai!.."

Kai Tarybinė Armija stovyklą išlaisvino, speciali jūrinė ir medikalinė komisija egzaminavo 2,819 išlikusių čia kalinių: 2,189 jų pavojingai sirgo nuo bado, 223 sirgo plaučių tuberkulioze. Ištyrusi 536 neseniai mirusių kalinių lavonus, komisija surado, kad 474 iš jų buvo mirę iš bado.

—Ar čia buvo vaistinių?

—Buvo vaistinių, bet jos turėjo ne kaliniams vaistus, o nuodus.

—Ar buvo gydytojų?

—Buvo. Vieni jų darė ant kalinių visokių bandymus, kaip lengviau ir "praktiškiau" žmones nužudyti.

Kiti sterilizavo žydus — jaunus vyrus ir moteris,—kad jie negimdytų. Buvo galvota taip: na, jeigu hitlerinei Vokietijai pritruktų darbo jėgos, gera būtų turėti ir žydus, bet tik tokius, kurie negimdytų. Nacių specialistai surado, jog per dieną vienas gydytojas gali lengvai 150 jaunų moterų išsterilizuoti.

Vaikščiojame po pastatus, statytus kankinamų vergų kitiems vergams. Kiek čia jų daug! Atsimenu A. Venclovos eilėraščių apie Osvencimą:

Barakai, barakai—
 Šimtai
 Jų laukuos
 Ligi šiol tebestovi,
 Tu eini ir matai
 Čia žmonijos kančių
 Ašarų ir mirties
 Nepabaigiamą srovę.

"Sustok ir susimąstyk!.." Sustoti ilgesniam laikui, bet gi, čia sunku; norisi daugiau ir daugiau pamatyti, nors žinai, kad matysi tik šurpu nuveriančius reginius.

—Palei šitą, va, sieną,—aiškina gidas,—buvo sušaudyta labai daug, tūkstančiai kalinių. Kuris kalinys čia, arčiau sienos priėjo, tas vietoj buvo nušautas. Budeliai, kurie mėgo žmones šaudyti, dažnai jėga pastūmėdavo čion kalinį ir jį nušovė.

—Tai ką, bene čia buvo silpniausia sienoje vieta, pro kurią galėjo kaliniai pabėgti?—klausiu.

—Ne! Matote, čia gi, štai siena taip pat aukšta, kaip ir kitur, viršuje — spygliuotų vielų tvora. Ant sienų stovėjo su šautuvais

sargai; buvo paruošti ir šunys kaliniams pavyti, jei kurie bėgtų. Bet naciai sugalvojo tam tikrus "išradimus", sulyg kuriais galėtų nors prieš save pasiteisinti, kodėl jie žudo žmones. Tos rūšies gudrybėms išrasti naciai buvo specialistai.

III

Dar 1941 metais žmogėdra Hitleris sugalvojo, kad reikia išnaikinti visus žydus—visus, kiek jų yra Europoje: apie 12-ką milijonų; visus, kuriuos jo kruvina ranka tik pasieks.

Ir žvėris tai sumislėjo dar tuomet, kai Tarybų Sąjungą, kurioje buvo milijonai žydų, jis dar tik tebemanė užkariausias. Dar tuomet, kai jis tik rengėsi Didžiąją Britaniją okupuoti.

Sunaikinti dvylika milijonų žydų! Programoje: žudyti pirmiausia tuos, kurie gyvena jo armijų okupuotuose kraštuose. Ir jis pasišaukė savo leitenantus, Himlerį ir Eichmaną, ir jiems pavedė tai padaryti. Vyriausias šiam budeliškui darbui realizuoti Hitlerio leitenantas buvo Adolfas Eichmanas.

R. Hossas šaukiamas į Berlyną. Eichmanas pasako jam, ką nutarė furjeris, kurio įsakymas nedebatuojamas. Abudu laužo galvą, kaip lengviau, greičiau ir praktiškiau išžudyti žydus. Iššaudyti? Per ilgas procesas ir jis gali daug triukšmo sukelti. Dujomis nuodyti traukinių aklinais uždarytuose vagonuose? Per daug darbo, nėra praktiška. Nuodyti dujomis kaliniams maudantis, kaip buvo nuodijami proto ligonys Vokietijoje? Tam reikėtų per daug pastatų statyti—nepraktiška. A. Eichmanas reikalavo surasti tokias dujas, kurios greit ir pigiai galėtų užmušti žmones tūkstančiais vienu kartu!

Naciai mokslininkai greit surado tai, ko Eichmanas norėjo: nuodus, žinomus cyclon-B (Zyklon-B) vardu. Anksčiau čia pat juos išbandė ant tarybinių karo belaisvių; jie veikė, pilnai patenkindami nacių kėslus!

Ir Eichmanas tuojuo pranešė Hitleriui: "žydų klausimui" išspręsti priemonės suradome—ar furjeris jas užgirs? Hitleris atsakė: pilnai užgiriui, tik greičiau jį spręskite,

greičiau! "Žydų klausimo" sprendimas reiškę jų išnaikinimą.

Na, ir pradėjo hitleriniai bestijos spręsti "žydų klausimą." A. Eichmanas surado, kad tam reikalui Osvencimas tinka geriau nei kuri kita koncentracijos stovykla. Ir jis davė signalą visiems savo leitenantams rinkti okupuotoje Europoje žydus ir juos masiškai siųsti į šią stovyklą. "Transport-Juden" vadinosi tasai judėjimas. Didžiuliai traukiniai, aklinai uždarytais prekiniais vagonais, žmonių kupiniais, šniokštė link Osvencimo. Čia jų laukė dujų kameros, čia laukė jų krematorijos ugnys.

Dabar Osvencime prasidėjo baisiausi laikai!

Iš karto, kol krematorijas pastatė, žydus žudė specialėse kamerose, o jų lavonus vertė į griovius ir žeme užkasė.

Kai buvo baigtos krematorijos — iš traukinių juos bruko tiesiog į jas. Jiems nereikėjo jokių trikampių lopų, jokių numerių rankose įtatuiruoti. Iš traukinio — į dujų kameras, o iš jų — į krematorių ugnį!..

Tiesa, buvo šiočia tokia atranka. Atėjus traukiniui, specialistai stovėjo ir žiūrėjo į tai, kokie žmonės iš jų išlipa. Jaunus, sveikus atrinkdavo ir siųsdavo stovyklon, kad galėtų keletą savaičių ar mėnesių padirbėti. O senuosius, paliegusius, jaunus, vaikus, vyrus ir moteris, ypatingai neščias, vežė arba vedė tiesiog "į pirtį, nusiprausti, kad apsivalytumėte nuo brudo, o tada mes jums duosime tokius ar kitokius užsiėmimus..."

Fašistai "žydų klausimą" spręsti pradėjo 1942 metų pavasarį. Prasidėjo "speciali operacija". Atitinkamaj šaly naciai naudojo atitinkamus būdus žydams mobilizuoti jų vežimui į mirties stovyklą. Vakarų Europos žydams buvo skelbta: važiuojate į Lenkiją arba į Ukrainą, ten milžiniški plotai, ten jūs galėsite įsitaisyti, pradedant naują gyvenimą, net ir biznius užsidėti.

Graikijos žydams buvo sakyta: jus vežame į Didžiąją Britaniją, ten jus iškeisime ant vokiečių karo belaisvių.

Iš Graikijos žydų nacių agentai ėmė pini-gus už nuvežimą... į Osvencimą. Panašiai buvo sakyta ir Vengrijos žydams. Atvežtieji į Osvencimą klausdavo.

—Kaip dar toli nuo čia Anglų kanalas?..

Melas, melas, melas!..

Įsivaizduok, Mikai, tokią sceną. Atpyška į Osvencimą didžiulis traukinys, pilnas žmonių. Išlipus jiems iš traukinio, naciai suima jų visokias gėrybes, kurias atsivežė, apiplėšia kiekvieną. Čia pat "ekspertai" tuojau daro atranką: jaunus, tvirtus žmones paima ir siunčia koncentracijos stovyklon darbams, o senelius, invalidus, neščias moteris, vaikus ir motinas su kūdikiais, be jokio registravimo, be jokio ypatingo sąrašo siunčia į dujų kameras, į krematorijas!..

"Išmokslinti gidai", vadovaudami žmonėms, vykstantiems į mirties kamerą, pasakoja, kokie jie bus laimingi, kai nusipraus, apsivalys; kiekvienam būsią duodamas darbas sulyg jo specialybe. Bet pirmiau turį apsivalyti nuo brudo, nuo utėlių.

Kai žmonės jau "savo vietoje", jiems įsakoma nuogai nusirengti, pasidėti drabužius taip, kad atsimintų, kad išėję iš po dušo, tuojau galėtų apsirengti.

Į kamerą pirmiausia liepia eiti vaikams, paskui moterims, o tuomet vyrams.

Atsirasdavo tokių, kurie, nujautę, kas bus, nenorėjo eiti "po dušu". Tokius naciai užleisdavo šunimis arba lazdu pagalba įvarydavo ten, iš kur daugiau nebeišeis.

Kamerų buvo visokio didumo: kai kuriose tilpdavo apie tūkstantis ankštai subruktų žmonių. Kai kamera jau pilna, geležinės duris uždaro ir užrakina. Paleidžia dujų dušą. Žmonės tuojau pajunta besiveržiančius į nosį ir į burną nuodus. Pradedą rėkti, grūstis link durų. Veltui!.. Praėjus 15 — 20 minučių, jie visi negyvi.

Kas tuomet?

Atsiųsti iš specialių barakų kaliniai vieni lupa iš negyvųjų burnų auksinius bei platininius dantis, kiti kerpa moterims nuo galvų plaukus, tretį velka lavonus į krematorijos ugnį! Po to ir šitiems tas pats: smogikai ir juos paverčia į pelenus, kad kitiems kaliniams neplepėtų, ką jie matė, ką jie darė! Tokį įsakymą smogikams buvo davęs Eichmanas.

Išlikęs Osvencimo kalinys, turįs rankoje įtatiruotą numerį 102,160, liudijo, kad 1943 m. kovo 9 d. iš Francūzijos buvo atsiųstas transportas su 1,200 žmonių. Iš jų 140 patalpinti (laikiniai) stovyklon darbui, o visi

kiti buvo pasiūsti tiesiog į dujų kamerą.

Jakūbas Gordonas, iš Vilniaus, liudija, kad 1943 metų birželio mėn. 26 d. buvo atvežtas į Osvencimą kartu su kitais 3,650 žmonių; tik 345 buvo atrinkti ir palikti stovykloje, o kiti visi—į dujų kameras. Ten buvo pasiūstas ir jo ketverių metų sūnelis, 73 metų amžiaus tėvas ir 64 metų motina.

Ir taip dieną iš dienos Eichmano direktivomis buvo siunčiami į Osvencimą žmonių transportai, kad krematorijos galėtų dirbti be perstojo.

Šitaip, mielas Mikai, naciai sprendė “žydų klausimą.” Bet atsiminkite, tarp žydų buvo daug ir kitokių tautybių žmonių.

Buvau jų (mirties) kameroje, buvau krematorijoje, kuri dar tebestovi ir, spėju, ilgai stovės liudytoju viso to, kas buvo — dar taip neseniai, mūsų amžiuje, mūsų atmintyje.

IV

Mes daug vaikščiojome. Gidas nuvedė, be kitko, į vietą, kur buvo “vaistinė”, laikiusi kaliniams nuodus; užėjome ten, kur buvo “ligoninė”, kurioje nacių gydytojai ir mokslininkai darė ant sergančių kalinių eksperimentus (bandymus), kaip surasti priemones greitesniam ir sėkmingesniam žmonių žudymui.

Aprodė gidas ir kitus barakus—pavyzdžiui vieną, kur rūsyje buvo įrengti visokie žmonėms kankinti įrankiai ir kitokios “mokslinės” priemonės: cementinis “šulinys”, į kurį įmesti nuogi žmonės negalėjo atsistoti. Ir visa tai regėdamas, žmogus galvoji: jei savo akimis nematyčiau, vargiai kieno pasakojimams tikėčiau, kad tokie dalykai galėjo būti!

Mes visi keturi einam toliau. Gidas sako:

—Užsukime dar į šią vietą.

Mudu einame, o mano bičiuliai—atsisako!

—Kodėl jūs atsiliekate?—stebiuosi.

—Neisime ten, jokių būdu neisime!—gautu atsakymą.

Tuoju supratau, kodėl jie nėjo. Pasilipę laipteliais, mudu su gidu įžengėme į savotišką salę, ir štai prieš mūsų akis stovi kalnas moterų plaukų. Jis po stiklu. Viso-

kių matai plaukų: ir juodų, ir tamsių, ir brunetinių, ir gelsvų... Dabar supratau, kodėl mano bičiuliai atsisakė čion eiti.

—Bėgdami iš Osvencimo,—aiškina gidas,—sužvėrėję dvikojai nesusėpėjo išsivežti šitų moterų plaukų, kuriuos nukirpo, kai jos buvo dujomis nuuodytos.

Toliau gidas pasakoja: moterų plaukai buvo siunčiami į Vokietiją ir ten iš jų audė audeklus. Štai va, keli pavyzdžiai.

Taip, čia pat stovi “plaukiniai audiniai”, naciško “tikslumo” pavyzdys!

Einame į kitą pastatą. Mano bičiuliai ir vėl griežtai atsisako žengti vidun. Kas čia bus?

—Čia, štai, matote jau kitokius dalykus.

Taip, matau: berniukų ir mergaičių kelnaitės, marškinėliai, bateliai; akiniai, vyrų skustuvai ir kitokie buitiniai dalykėliai, kurių naciai nesusėpėjo susigrobt ir išvežti Vokietijon!

Iš dantų išluptą auksą jie išsivežė!

—Pasakykite man, kur gyveno stovyklos komandantas, budelis R. Hossas, kurio priežiūroje ši mirties stovykla buvo steigama, plečiama ir “tobulinama”?— klausiu gido.

—Ten, ana,— rodydamas ranka į netoli koncentracijos sienos stovintį pastatą.—Jis ten gyveno su šeima.

—Kur jis dabar?

—Buvo sučiuptas ir teistas. Teisė Aukščiausias Lenkijos tribunolas Varšuvoje.

—Nuteistas?

—Taip, buvo nuteistas pakarti ir teismo sprendimas tapo įvykdytas. Eikime toliau truputėlį.

Paėjus, pamatėme kartuves.

—Čia pat, va, teismo sprendimas buvo įvykdytas.

—Gerai. O kur jo šeima?

—Jo našlė gyvena Vakarų Vokietijoje ir ten gauna riebią valdinę pensiją...

Aš dar stačiau vieną klausimą:

—Ar jūs manote, kad čia iš tikrųjų keturi milijonai žmonių buvo nužudyta?

Gidas pagalvojo, pakraipė galvą.

—Taip, buvo tiksliai apskaičiuota, kad šitoje stovykloje naciai nužudė keturis milijonus žmonių. Taip sakydamas, aš galiu pridėti tiek: gal buvo keturi milijonai be

tūkstančio, o gal keturi milijonai ir tūkstantis ar dešimt tūkstančių. Tai nesudaro didelio skirtumo.

V

1944 metų gale Tarybinė Armija pradėjo ofensyvą Lenkijoje. Karžygiškai triuškindama priešų įsitvirtinimus, be gailės mušdama nacių armijas, laimėdama mūšį po mūšio ji žygiavo link fašistinio žvėries centrinio guolio, link Berlyno.

Osvencime naciai kriminalistai, nujausdami sau pavojų, darė viską, kad paslėptų savo pėdas. Jie dirbo falšyvus nužudytų žmonių dokumentus, įrašant melagingas mirties priežastis.

Sudegintų žmonių pelenus jie vežė ir vertė į upes—į Solą arba Vislą.

Jie skubėjo žudyti tuos kalinius, "kurie daug žinojo", kad negalėtų prieš juos liudyti.

Jie žudė ir tuos, kurie, gelbėdami savo gyvybę, su jais bendradarbiavo, padėdami kankinti kitus kalinius.

Jie žudė ir tuos, kurie buvo naudojami fašistų "mokslininkų" visokiems bandymams, eksperimentams, o tokių buvo tūkstančiai.

Naciai griovė, dinamitavo krematorijas ir dujų kameras—pasiliko tik viena, ir ji liudija, kokia čia buvo kultūra, kaip darbas laisvino žmones, į Osvencimą pakliuvusius.

Vokiškieji fašistai jautė ir matė, kaip lenkų tauta, sutelkusi visas savo jėgas, ėjo iš vien su Tarybine Armija, visur mušė okupantą, kad greičiau išlaisvintų savo gimtąjį kraštą, kad išgelbėtų juo daugiau žmonių gyvybių iš mirties nasrų.

Matydami besiartinantį čia savo viešpatavimo galą, fašistai, matyt, dar vis tikėdami Hitlerio, Gebelso, Eichmano ir kitų didžiųjų niekšų plepalais apie nenugalimą Vokietiją, pradėjo perkeldinėti kalinius į kitas stovyklas, esančias Vokietijos gilumoje.

Buvo žiema, dideli šalčiai, keliai snieguoti. Tūkstančius kalinių fašistai per pusnis varė į Vokietiją. Daugelis jų krito negyvais—mirė nuo bado ir šalčio. Kitus, negalinčius eiti, smogikai vietoje užmušė, palikdami jų kūnus vilkams ir kitokiems žvėrimams.

Tūkstančius sergančių kalinių, nebegalėjusių net pradėti kelionę, čia pat stovykloje sudegino.

Visų tačiau sunaikinti nepajėgė!

Išliko tūkstančiai kalinių su išstatuiruotais numeriais rankose: pasiliko Osvencime ir perkelti į kitas stovyklas.

1945 metų sausio 27 dieną Osvencime jau buvo Tarybinė Armija. Milžiniška kangių ir mirties stovykla buvo išlaisvinta. Išlikusiems gyviems kaliniams Tarybinės Ar-

Viena Osvencimo sienų, prie kurios naciai sušaudė tūkstančius žmonių.

mijos gydytojai skubėjo teikti pagalbą.

Šiandien daug buvusių Osvencimo "piliečių" gyvena Lenkijoje, nemaža jų grįžo į tarybines respublikas; kiti grįžo į Vakarų Europą. Yra jų ir Amerikoje.

Taip, mielas Mikai!

Nepavyko fašistiniams žmogėdroms sunaikinti lenkų tautą, nepavyko sudeginti ir visus žydų kilmės žmones.

Netoli Osvencimo auga naujas miestas, Naujoji Huta, su didžiuliais socialistiniais fabrikais, su aukštų kaminų mišku, su stambia pramone.

Lenkų sostinė Varšuva atstatyta—ji kaip finikšas: iš griuvėsių ir pelenų iškilo dar gražesnė, dar didingesnė, dar mielesnė!

Visa lenkų tauta įsijungė į didį darbą, į šalies atstatymą, į naujos, socialistinės santvarkos kūrimą.

Steigdami Osvencimą, akli budeliai, hitleriai, eichmanai ir kiti, nesuprato, kad laisvę mylinčioji žmonija yra nesunaikinama!

VI

Mes grįžtame atgal į Krokuvą. Vytautas sako:

—Sustokime kur nors pakelėje, gal rasime užteigėlę. Norėčiau paimti degtinės stiklėlį, gal pataisys baisią nuotaiką.

Nežinau, ar jis tai iš tikrųjų siūlė padaryti savo naudai, ar mano. Mačiau, jis jautė, jis suprato, kad esu labai prislėgtas viso to, ką mačiau, ką girdėjau.

Sustojome. Užėjome mudu į sankrovėlę, paprašėme duoti po stiklėlį. Deja, tai nepadėjo. Akyse ir mintyse tebestovėjo baisūs vaizdai, gido pasakojimai.

Tas, kuris Osvencime buvo, kuris jį matė, niekad jo nepamirš, iš jo akių ir atminties niekad nacių sukurtas pragaras neišnyks.

Ir lai sau stovi viskas, kaip stovėjo!

Tegu Osvencimas sako visai žmonijai, kad ji nuolat budėtų, kad neleistų pasikartoti tam, kas buvo, kad ji kovotų ir išlaikytų pasaulyje taiką!

SENOVĖS LIETUVĖS FIZINĖ KULTŪRA

Mūsų tautos istoriniai šaltiniai gana šykščiai piešia senovės lietuvių paveikslą. O ir tos pačios žinios dažniausiai liečia valdoves, kunigaikštienes ir aukštesniojo luomo moteris.

Eilinė vargo moteris, nors buityje užgulta ir prispausta, tautai pakilus į kovą dėl tėvynės laisvės, nekartą paimdavo ginklą į rankas ir petys į petį, kovodama greta vyrų, parodydavo šaunių karžygiškumo bei pasiaukojimo pavyzdžių.

Lietuvos istorijos šaltiniuose dažnai minima moteris — karys arba moteris — raitelis. Pirmąsias neaiškias žinias apie moteris — amazones "į vakarus nuo rusų" mini X amžiaus pirklys Ibrahim ibn Jokūbas. Jis aprašo moteris, jodinėjančias žirgais, dalyvaujančias karuose ir pasižyminčias narsumu.

Tikresnes žinias randame XIII a. eiluiotoje Livonijos kronikoje. Apibūdindamas žemgalių moteris, kronikininkas rašo:

"Jų moteris yra nuostabiai sudėtos
Ir dėvi nuostabius drabužius.

Jos jodinėja kaip ir jų tėvai".

Siek tiek vėliau, kai prūsų karalius Fridrichas Vilhelmas IV keliavo į Klaipėdą, jį lydėjo 84 raitos lietuvaitės su tautiniais rūbais.

1831 metų sukilimo dalyvė Emilija Plioteraitė kovose rodė nepaprastą drąsą, ištvėrmę ir atkaklumą. Tai lietuvių žana d Ark. Didysis lenkų poetas Ad. Mickevičius apie ją kalbėjo: "Emilija Plioteraitė karštai mylėjo paprastus žmones, dėl jų rodė drąsą ir didvyriškumą". Ji dar jaunystėje mokėsi vartoti kardą, jodinėti ir šaudyti. Ypatingai gerai ji laikydavosi ant žirgo, sugebėdavo raita peršokti griovius ir tvoras. Nors iš vaikystės ir silpnoka, bet nuolatinės mankštos dėka ji taip sutvirtino ir užgrūdino savo kūną, kad su valstiečių būriais iškęsdavo vargą ir sunkią sukilėlio dalią.

Kaip specialią fizinio auklėjimo priemonę, reikia laikyti priešgimdyminę gimnastiką, kuria seniau kiekviena moteris užsiiminėdavo. Gimnastika susidėdavo iš įvairių

vaikščiojimo pratimų ir judesių liemens bei pilvo raumenims sutvirtinti.

Į lietuvių buitį buvo giliai įėjęs grūdini-masis ir maudymasis pirtyse. Seni žmonės, tartum didžiausią grožio paslaptį, šnibždė-davo jaunoms mergaitėms:

Ankstyvu rytmečiu
Trink veidelį sniegučiu...

Šis "prietas" būdavo lyg ir savotiškas paskatinimas grūdintis, stiprinti sveikatą žiemos metu.

Pirtys, pagal Daukantą, buvo beveik kiekvieno valstiečio kieme. Pirtyse moterys atlikdavo įvairias gydymo procedūras, gimdydavo, statydavo mažų molinių ašotėlių taures. O kai pirtyje gerai įkaisdavo, eida-vo prasivėdinti: žiemą, net ir didžiausių šalčių metu, iš pirties šokdavo į pusnis ar- ba į eketes. Į pirtis, nors ir žiemos metu, eidavo basos. Dėl to senovės moterys buvo pripratusios prie visokių orų. Jos nedrebė- davo, nepašiuordavo nuo šalčio. Šiurkščių

lininių baltinių trinamas, šaltų maudyklių užgrūdintas jų kūnas liudijo apie sveiką gy- venimo būdą.

Kartu su moterimis, šiomis priemonėmis buvo grūdinami ir vaikai. Juos į pirtį ma- mos vesdavosi jau nuo dviejų metų. 1690 metais etnografas Lepneris rašė:

"Lietuviai vaikų nelepina ir iš mažens pratina prie šalčio bei kitokių nepatogumų. Lietuviai todėl yra sveika, darbšti ir ištver- mės pilna tauta".

Moteris — motina ypatingai rūpinosi sa- vo vaikų sveikata bei fiziniu paruošimu. Niūniuodama kokią nors dainelę, ji išmoky- davo vaiką naujų žaidimų bei ratelių. Vai- kas bežaisdamas įprasdavo prie ritmingų, nuotaikingos dainelės lydimų judesių, natū- ralios kūno laikysenos, laisvumo. Ritmas dirbančiojo rankose tapdavo nauju darbo ir kovos įrankiu, būsimosios pergalės, naujo, geresnio gyvenimo šviesuliu.

Vyt. Steponaitis

Kauno Kūno kultūros instituto dėstytojas

KAS PRAĖJO JAU NEBEPASIKARTOS

Antanas VENCLOVA

1935 metų rugsėjo 27 diena... Tada bu- vau jaunas Klaipėdos Vytauto vardo gim- nazijos mokytojas, neseniai baigęs Kauno universitetą. Tomis dienomis į Klaipėdą jau atskrisdavo įžūlus hitlerininkų klyka- vimai: "Rottet aus, vas litauis ist!" (Sunai- kinsime visa kas lietuviška). Tuometinis Kenigsbergo policajus-prezidentas, o vėliau stambus karinis nusikaltėlis Kochas, liūdnei išgarsėjęs "NSDAP centro vadovybės rytų klausimams patarėjas" Oberlenderis, nacio- nalsocialistų partijos Tilžės kraisleiteris Mo- zeris nieku nesivarždami patvirtino pir- mines "Reicho" teises į Klaipėdos kraš- tą. (Pažymėsime, tarp kitko, kad iš 140,- 000 "arijų valdinių", neva, gyvenančių Klaipėdos krašte, kurių "išvadavimo" apsi- putojusi reikalavo nacistinė spauda, tik 40,000 buvo tikrai vokiečiai. Tai—citata iš 1935 metų rugsėjo 27 d. Šveicarijos laikraš- čio "Žurnal de Ženev").

O kas vyko visoje Lietuvoje? Pats did- žiausias to meto įvykis buvo Suvalkijos val- stiečių sukilimas. Jie pakėlė savo rūtų balsą prieš nežmoniškas gyvenimo sąlygas, fašistinę vyriausybę, kuri negailestingai iš- naudojo darbo žmones.

Buržuazinė valdžia nesivaržydama šau- dė Suvalkijos valstiečius, žudė dujų kame- rose kovotojus už laisvę, o fašistinis oficio- zas "Lietuvos aidas" tomis dienomis susi- graudinęs iškilingai skelbė: "Šventieji tė- vai marijonai pačiame miesto centre pasta- tė 4 naujus pastatus. Ypatingai prašmat- nių iškilmių metu rūpestingi marijonai šven- toriuje įrengia garsiakalbius... Be to, mari- jonai turi mieste daug daržų ir namų, ku- riuos jų vardu užrašė dievobaimingi parapi- jiečiai. Manoma, kad Marijampolėje ir jos apylinkėse (neskaitant Kauno ir Uk- mergės apskričių) marijonai turi turto už dešimtis milijonų litų".

O štai dar vienas vaizdelis iš Marijampolės. Tame pačiame "Lietuvos aidu" numeryje patalpinta žinutė "Sutvarkyti elgetų būvį". Skaitome: "...Bažnyčios gatvėje, netoli Marijampolės vienuolyno, elgetos, susirinkę prie šventų sienų, garsiai prašo išmaldos, be atvangos kalba ražančių. Iš kur atsiranda šie elgetos? Marijampolės inteligentai juk labai dosnūs įvairiems filantropiškiems reikalams, o jų žmonos mielai sutinka dalyvauti visokiausiose labdarybės priemonėse, siekiančiose visiškai panaikinti elgetavimą".

Komentuoti, kaip sakoma, nebereikia.

Beje, ar verta stebėtis parsidavėlišku rašėjų gražbyliais rašiniais?!

...Praėjo 25 metai. Daug ko teko per šį laiką patirti žmonijai. Ispanijos tragediją... Prievartos būdu 1939 metų pavasarį nuo Lietuvos atplėštą Klaipėdos kraštą... Pasaulinio karo gaisrą... Kraują ir ašaras, kurias praliejo tarybiniai vaikai, seneliai ir moterys, patekę po nežmonišku hitlerinės karinės mašinos volu (500 tūkstančių taikių Lietuvos gyventojų—šešta dalis visų mūsų mažojo krašto gyventojų — negailestingai buvo nužudyta Paneriuose ir 9-me forte, hitlerininkų "mirties automašinos" ir tamsiuose fašistinės Vokietijos karinių fabriku požemiuose)... Nuo rudojo maro išlaisvintos žmonijos laimė... Napalmą taikiuose Korėjos laukuose... Belgijos parašiutininkų siautėjimą Konge...

...Aš einu Vilniaus—mūsų senosios sostinės—gatvėmis, ir širdis negali atsidžiaugti tais milžiniškais pakitimais, kurie čia įvyko tik per 15 pokarinių metų. Ir taip visoje Lietuvoje. Šiandien mūsų atgimęs kraštas žėri elektros šviesomis. Kolūkiniuose laukuose urzgia traktoriai ir kombainai. Tūkstančiai ir tūkstančiai linksmy ir žvalių vaikų kasdien skuba į šviesias ir erdvias klases pritaipyti prie didžiojo žmonijos žinių lobyno, išmokti būti tikrais ne tik savo likimo, bet ir visos kartos likimo, šeiminiškais...

Neseniai man teko susipažinti su Vokietijos Federatyvinėje Respublikoje leidžiamu laikraščiu "Memeler Dambfboot". Pravartu priminti, kad tokio pat pavadinimo laikraštis prieš 25 metus ėjo Klaipėdo-

je ir jį finansavo nacistinė Vokietija... Šiandien šis laikraštukas, finansuojamas Adenauerio ir Heleno žinybų, vėl isteriškai šaukia prie "kryžiaus žygio" prieš socializmo šalį, ragina prijungti Klaipėdos kraštą prie "reicho".

Laikas suprasti, ponai! Šiandien Lietuva ne ta, kokia ji buvo prieš 25 metus. Šiandien mūsų kraštas — laisva tarybinė respublika, lygi tarp lygių broliškoje tarybinių tautų šeimoje. Jos laisvės ir nepriklausomybės sargyboje stovi nepajudinama pirmosios pasaulyje socializmo šalies galia, visos socialistinės stovyklos šalys.

"Mes gyvename audringiausiais, bet užtat puikiais žmonijos vystymosi laikais, ir būsimosios kartos pavydės mums",—pasakė Chruščiovas savo istorinėje kalboje Suvienytyjų Nacijų Organizacijos Generalinėse Asamblėjos XV sesijoje. Lietuvos darbo žmonės, kaip ir visa tarybinė liaudis, kaip ir visi žemės rutulio geros valios žmonės, įsitikinę, kad nepaisant imperialistų kėslių, taikos jėgos nugalės visame pasaulyje, žmonija tvirtai žengs keliu į savo puikią ateitį. Kelią į šią ateitį jau šiandien nušviečia taikių tarybinių atominių elektrinių pultai, Tarybų šalies paprastų darbo žmonių rankomis sukurtų žemės palydovų ir kosminių laivų meteorinis pėdsakas, o svarbiausia, liepsninga dangiška socialistinės dabarties žmogaus, tvirtai kuriančio komunistinį rytojų, širdis.

KAPSUKO ĮSPŪDŽIAI

(Taša iš 82 pusl.)

Europos 'cnatomis', kad mums neprisieitų plačiau pakalbėti apie jos 'necnatas'."

Paklausus, kas atsitiko, kur nudardėjo "ta pagarsėjusi Antrosios dūmos Lietuvos S. D. partijos atstovų kuopa—kur Stašinskis, Povylius, Kumelis, kur Kuzmos, kur pagaliau to paties drg. Kapsuko taip išgarbintas A. Janulaitis?", "Laisvės" redakcija sako:

"Kaip gaila, kad svetimose akyse ir mažniekis matoma, o savo ar savųjų akyse matoma tik pasišventimo ugnis". ("L.", 1916 m. spalio 27 d.).

Išradimų genijai

Mes įsivaizduokime: kokis pasaulis šiandien bebūtų, jeigu mes neturėtumėm žymių išradėjų ir kitų mokslo genijų, kurie išrado ir sukūrė daugelį mechaniškų prietaisų žmogaus gerovei ir įvairiems patogumams. Tik pagalvokime: jeigu ne didieji galvočiai, išradėjai, tai mes savo namuose neturėtumėm elektros jėgos, neturėtumėm šaldytuvo, radio priimtuvo, televizoriaus ir daugelio kitokių prietaisų, naudingų mūsų patogumams, nekaltant jau apie šių dienų greituosius orlaivius, auto mašinas ir toli skrendančias erdvėje raketas, kurios jau pasiekia Mėnulį, kurio pasiekimas dar netolimoj praeity buvo tik didžiulė svajonė — fantazija. Šiandien ji virto gryna tikrove.

Ne visi mes galime tapti mokslininkais ir išradėjais, arba bent kuo kitu atsižymėti. Tačiau kiekvieno normaliai sveiko žmogaus protą galima laipsniškai išlavinti, arba iš-tobulinti iki aukščiausio laipsnio. Šių dienų mokslininkai patyrė, kad gilus protavimas atskleidžia aukščiausiojo genijališkumo smegenyse narvelį (kamaraitę), iš kurio

tryška didžioji žmogaus išmintis, kad žmogus net tampa genijumi... Pavyzdžiui, aš paminėsiu nors vieną iš daugelio žymių amerikiečių išradėjų, Tomą Edisoną. Šitas vyras pasižymėjęs daugelyje savo mokslinių išradimų. Štai ką jis rašo savo biografiniuose atsiminimuose. Dienomis jisai gaudavęs įkvėpimą išradimų idėjoms, o gulėdamas lovoje vėlyvomis naktimis galvoja, pilna savo proto jėga, kad jo išsivaizduotas išradimas taptų tikrove, būtų įkūnytas. Pavyzd., prieš išradimą elektros jėgos srityje, Edisonas, tėmydamas žaibus ir griautinį, sakydavo: Jeigu elektra randasi žemės atmosferoje, ir orui pasikeitus nuo giedros į liūtį, elektra iš atmosferos kimba prie žemės įvairių objektų, ypač plieno, tad ar negalima būtų ją pakinkyti ir panaudoti žmonių patogumams, šviesai ir kitkam? Ir Edisonas, begalvodamas, išrado ir padirbo pirmutinę elektros šviesai lemputę.

Na, tai ką gi bekalbėti apie atominės energijos išradimą, arba žadėjimą artimoje ateityje pasiūsti žmogų į Mėnulį, Marsą ir kitas planetas? Tai vis didžiojo mokslinio genijų protavimo darbas ir ryžtas.

Pregresas

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION

Of ŠVIESA published Quarterly at Jamaica, N. Y., for October 1, 1960

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business manager are:

Publisher American Lithuanian Workers Literary Ass'n, 102-02 Liberty Ave. Ozone Park 17, N. Y.

Editor, Anthony Bimba, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Managing Editor, Anthony Bimba, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Business Manager, John Grybas, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

2. The owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or

holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual member, must be given.)

American Lithuanian Workers Literary Association, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

Katherine Petrick, 221 So. 4th St., Brooklyn, N. Y.

Paul Bechis, Treas., 4 Morris Lane, Great Neck, N. Y.

John Grybas, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park 17, N. Y.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. Paragraph 2 and 3 include, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation

for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than of a bona fide owner.

5. The average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise to paid subscribers during the 12 months preceding the date shown above was: (This information is required by the Act of June 11, 1960, to be included in all statements regardless of frequency of issue.) 1,975

John Grybas, Bus. Mgr. - Secy. Sworn to and subscribed before me this 19th day of Sept., 1960.

(SEAL)

LILLIAN BELTE
Notary Public, State of New York
No. 41-0235050 Queens County
Term Expires March 30, 1961